

Bílé Biele Karpaty

časopis moravsko-slovenského pomezí

2/2018

40 Kč / 1,50 €

TÉMA: půda

Velké šelmy

Aleje hýbou krajem

Súchovská republika

Poklady v podzemí

Foto Libor Ambrozek

Jak to poteče aneb O suchu trochu jinak

Podle sdělovacích prostředků by člověk snadno nabyl dojmu, že hlavním tématem těchto dní (aspoň v době psaní úvodníku) je sucho a potíže a nápady s ním spojované. I každodenní realita v našem regionu tomu na první pohled nasvědčuje. Ať jsou to kolegové v práci, sousedé, lidé v dopravních prostředcích nebo na ulicích, všichni se v podstatě baví jen o jednom – jak to letos poteče.

Při bližším poslechu ovšem zjistíte, že nemají na mysli onu bezbarvou kapalinu skládající se ze dvou atomů vodíku a jednoho atomu kyslíku, jejíž nedostatek se všichni poslové špatných zpráv začínají obávat. Tekutinu proudící pohodlně z kóhoutu nebo pracně dobývanou ze dna studny. Tématem debat je tekutina výrazně odlišná. I když, přiznejme si to, jen z poloviny (laskavý čtenář, který páli na 51%, nechť mi odpustí malé zaokrouhlení).

Ano, letošní konec léta a začátek podzimu se nese zcela ve znamení slivovice, která je z mnoha způsobů využití modrých plodů přece jen produktem nejlepším a dominantním. Místo kdysi hojných hořců a hořečků se na našich loukách a stráních modrají trnky a durancie. Stejně jako jiné druhy ovoce i posvátný bělo-karpatský strom (jeřáb oskeruše promine, on to opravdu není) přinesl v tomto roce mimořádnou úrodu, která ohýbá, až láme jeho větve a nutí všechny vlastníky, ná-

jemce a kolemjdoucí sbírat do úmoru, aby ani švestička nepřišla nazmar. Jak jsem kdysi zaslechl na Kopanících – když člověk nejde v neděli do kostela, je to sice hřích, ale odpustitelný. Ale když neposbírá trnky, to se snad ani odpustit nedá.

Abychom se přece jen od alkoholu posunuli trochu blíže k povinnému celostátnímu tématu, vkrádá se do mysli obava, jestli tato nadúroda není spíše špatným znamením. Jestli se stromy v předtuše zlých časů nerozhodly ještě jednou pořádně zaplodit, aby učinily maximum pro přežití druhu. Není to určitě příklad hodný našeho následování, ale jako zdvižený prst by posloužit mohl a měl. Příroda se s měnícím klimatem nějakým způsobem vyrovná, otázkou spíše zůstává, jak si s tímto vyrovnáním poradíme my. A co jsme zatím kromě strategií, koncepcí a komisí skutečně udělali?

Když mi šéfredaktor naznačil, že by tématem úvodníku mohlo být sucho, má první reakce byla silně odmítavá. Už jsem si vytvořil alergii na to neuvěřitelné pokrytectví, s nímž se halasně mluví o nutnosti zadržování vody v krajině, revitalizaci drobných vodních toků, péči o půdu a nevím o čem všem ještě, aby zároveň na svazích nezůstávaly půdní bloky od obzoru k obzoru, aby do našich

spodních vod nesměřoval glyfosát z nespočetných postřiků nepříliš užitečných zemědělských plodin, aby se revitalizace nezužovala na projektování několika mohutných betonových hrází v zachovalých říčních údolích... Nebudu radši pokračovat. Na druhé straně si velmi vážím každého drobného skutku, který je vlastníkem pozemku, obci či občanským sdružením vykonán, každé nově vyhloubené tůně, vysazeného remízku nebo travnatého pásu, obnoveného rybníka, mokřadu či rašeliniště. Protože přes všechnu skepsi velká řeka vzniká právě z mnoha malých pramínek.

Tak mě při pohledu na tu letošní modrou záplavu napadá, že možná o suchu přemýšlíme zbytečně úporně. Možná hledáme zbytečně složitá a impozantní řešení. Možná, spíše určitě příliš spoléháme na ty nahoře, že jako mnoho jiných problémů i tento vyřeší za nás. Nestačilo by, kdybychom tak polovinu myšlenek, času a energie, jež věnujeme zpracování letošní úrody, věnovali péči o krajinu kolem nás? Abychom měli jistotu, že to poteče i v příštích letech. Ne třeba tolik jako letos, ale hlavně pořád.

Libor Ambrozek

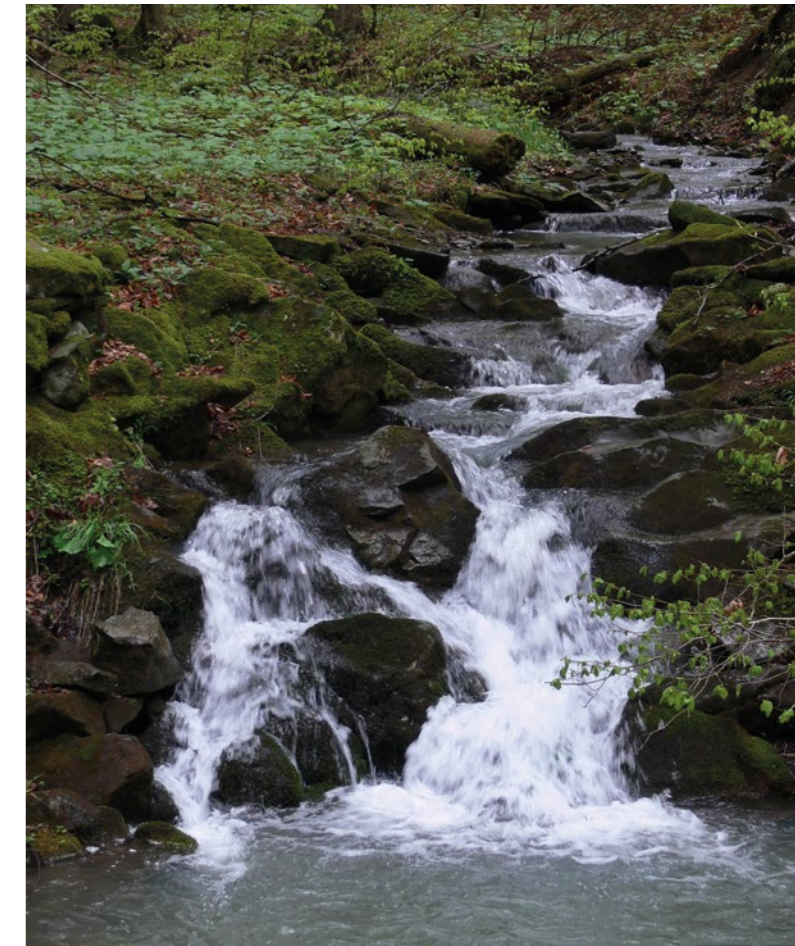

Foto Libor Ambrozek

Kráska lesů

- 1 Foto Jakub Tomšej
2 Hřib smrekový (Foto Martin Štefůnek)
3 Muchotrávka zelená (Foto Martin Štefůnek)
4 Foto Libor Ambrozek
5 PR Sidonie (Foto Bohumil Jagoš)
6 Salamandra skvrnitá (Foto Jozef Májsky)

Obsah

ÚVODNÍK	1
Jak to poteče aneb O suchu trochu jinak	
NÁŠ ROZHOVOR	
Moje priority jsou voda a půda	2-3
AKCE V BÍLÝCH KARPATECH / AKCIE V BIELYCH KARPATOCH	
Proč pomáhat přírodě?	4
Poohliadnutie za tábormi KOZA	5
Aleje hýbou krajem	6
Kam pro regionální výrobky?	7
Kurz online marketingu	7
NĚCO Z KULTURY	
Súchovská republika	8-9
PORTRÉT	
Pan řídící František Okénka	10
TÉMA	
Výukové programy o půdě	11
Zamýšlení nad naší půdou	12-13
Zahrada: půda na prvním místě	14-15
Poklady v podzemí Karpat	16-17
Půdní eroze	18
Z KRONIKY	
Bojkovské věžní hodiny	19
SPRÁVY ZO SPRÁVY / ZPRÁVY ZE SPRÁVY	
Velké šelmy	20
Evropsky chráněné druhy – Ťuhýk obecný	21
Zahrádky dřive a dnes	22-23
RECENZE	
Hrozenké šaty	23
OBCE BIELYCH KARPÁT	
Krivoklát	24
TURISTA DOPORUČUJE	
Na Velkou Javorínu	25
POHÁDKA	
O mravenci, mouše a střevlíkovi	26
PRO CHYTRÉ DĚTI	
Podzimní soutěž o tričko	27

Moje priority jsou voda a půda

Nová Lhota má kolem 700 obyvatel a je jednou z deseti obcí Hornácka v okrese Hodonín. Vede ji od roku 2007 Mgr. Antonín Okénka, MBA (39). Během více než deseti let dokázal, že i malá obec může dělat velké věci.

Do funkce starosty jste se dostal téměř nechtěně. Jak jste zpočátku určil, co je důležité řešit a jak obec dále rozvíjet? Jakou máte vizi?

Hned po zvolení jsem – jako vystudovaný sociolog – inicioval dotazníkové šetření se zavřenými i otevřenými otázkami. Chtěl jsem vědět, co občané trápí, a tak přímo od občanů udělat střednědobý rozvojový plán obce s jasnými prioritami. Doručili jsme listky do jejich schránek a z vrácených odpovědí vyšlo najevo několik témat. Jedním byla komplexní pozemková úprava, a protože tehdy už téměř 50% vlastníků v budoucím obvodu dalo souhlas, tak jsem místostarostovi hned dal za úkol celý proces rozjet.

Ovšem, je i několik dalších problémů, které je třeba řešit. Je tu například

nedostatek bytů a prostoru pro stavění rodinných domů. Ale podstatnou a strategickou stavbou, která nám po dřívější plynofikaci a kanalizaci zbývá, je vodovod. Momentálně jsme ve fázi územního řízení a řešíme jeho konečnou trasu na Vápenkách, kde jsou potíže se sesuvy. Realizace je však závislá na tom, kdy Velká nad Veličkou rozšíří vodovod na hranici katastru, a obec Javorník pak vybuduje svůj vodovod. Až potom můžeme vodu přivést k nám. Přitom voda není jako plyn – musí být garantovaný odběr ze strany občanů, aby se voda v potrubí nekazila.

Je to tedy velká výzva, která začíná obec trápit, protože dnes musíme s vodou výrazně šetřit. Hladina ve studnách našich občanů kolísá, jak do množství, tak i do kvality. Hasiči musí v létě dovážet užitkovou vodu do stále více domácností. Naštěstí máme k dispozici vydatnou obecní studnu a požární nádrž – zatím...

V posledních letech jste také rozvíjel hodně aktivit týkajících se krajiny a půdy. Odkud pochází váš zájem o tuto oblast?

Moje kořeny jsou na venkově, kde je pojem půdy, vody a vzduchu spojen s každodenním chlebem. Čím dál víc vnímám, že jsou to nejcennější, co máme. Před lety jsem se dostal trochu díky náhodě – tehdy jako tlumočník – na úřad zemské vlády v rakouském městě St. Pölten, kde připravili nějaký fond malých projektů, zaměřený na malování barvami země. Myšlenkou bylo, aby mladí lidé poznali funkce půdy a krajiny pro člověka. To mě zaujalo a pak se mě zeptali, jestli bych se nepřidal do Evropské aliance půdy (ELSA – *European Land and Soil Alliance*). „My z východního bloku ještě nikoho nemáme.“ Řekl jsem jim, že jsme malá ves-

Foto Jan W. Jongepier

nička, ale to jim vůbec nevadilo. A protože jsem si v rámci probíhající pozemkové úpravy chtěl vyměňovat zkušenosti s rakouskými kolegy, tak jsem na to přistoupil a brzo nato sem přijeli Rakušané. Oni si nemohli nevšimnout, že se krajina mění hned, když překročíte státní hranice, a tak bylo o čem diskutovat. Zastupitelstvo mi dalo zelenou pokračovat v této spolupráci a obec v roce 2010 na Vápenkách slavnostně do této aliance vstoupila.

Následovalo zapojení do projektu SONДАР, do kterého jsme podali studii odtokových poměrů, půdoochranných opatření apod., abychom zabránili další erozi. Tím pádem jsme už měli, když v roce 2015 byla zahájena práce na dokumentaci pozemkové úpravy, hodně návrhů na praktická opatření v krajině. A troufám si říct, že velmi kvalitních, díky tomu, že zdejší krajinu osobně prochodili odborníci z Vysokého učení technického v Brně a další krajináři, se kterými spolupracujeme stále intenzivněji.

Příprava pozemkové úpravy už probíhá deset let a nějaký čas to ještě potrvá, než dojde k realizaci. Povedlo se vám mimo to v krajině už něco prakticky vylepšit?

Ano, to šlo udělat na několika místech, kde nám to pozemky umožňovaly. Třeba na pozemcích ve vlastnictví obce nebo po dohodě s vlastníky. Mám na mysli drobné výsadby nebo stromovou Kapli vnitřního ticha, ke které ještě plánujeme vést tzv. křesťanskou cestu.

V roce 2014 jsme podél cyklostezky k Vápenkám založili Alej života, kde stromky (lípy) nesou jména dětí, které je s rodiči sázely. A při každém narození dítěte se budou sázet další stromy. Dalším prvkem, který byl zaveden do krajiny, je malá vod-

ní plocha pod sjezdovkou na Šibeničním vrchu. A k zadržení povrchové vody už máme schválený návrh na kaskádovou plochu, kterou chceme opatřit stromy, protože nás tam trápí silný vítr.

Jak se na vaše docela pokroková opatření a další plány dívají obecní zastupitelé?

Snažím se vždy hledat cestu kompromisu nebo konsensu. Hodně pozoruju, sleduju, naslouchám, jak kdo který problém vnímá a jaký má názor. Ta krajinná problematika a pozemková úprava je stěžejní, takže je důležité tahat za jeden provaz. V tom ohledu jsou zápisy z jednání zastupitelstva velmi fádni – usnesení: „všichni pro, proti nikdo, zdržel se nikdo“. Je to proto, že nějaký problém řešíme tak dlouho, až najdeme, řekneme, ucelený pohled na danou věc. To může trvat i rok. V případě hledání místa na kontejnery pro plast, papír a sklo to trvalo dokonce půl roku, než jsme se se sousedy na vytipované lokality dohodli.

Je to i vaše zásluha, že v Nové Lhotě vzniklo Ekocentrum Karpaty, kam jezdí moravští a slovenští školáci a probíhají i další „ekologické“ akce. Jak k tomu došlo?

To byla taková souhra okolností. Dozvěděli jsme se od ministerstva vnitra, že služebna cizinecké policie po vstupu do Schengenu ztratila svůj význam a ministerstvo ji chce za tržní cenu prodat. Tady mezi lidmi se vykládalo, že někdo objekt hodlá koupit a nastěhovat do něj nepříznivě občany. Takové řeči byly. No, ale barák se téměř neudržoval a začal pomalu chátrat, tak i proto jsme chtěli objekt dostat do obecního vlastnictví s tím, že se

pak na nějaký účel využije. Na druhé straně byla cena 1,6 milionu pro malou obec příliš vysoká.

Pak jsme jednou seděli s některými podnikateli, kteří už měli zkušenosti s přeshraniční spoluprací, a procházeli jsme možnosti Operačního programu přeshraniční spolupráce ČR-SR.

Viděli jsme tam témata jako vzdělávání, environmentální činnost, zachování krajiny, ... Znali jsme Hostětín, Lisku, a tak jsme si říkali, že by něco mohlo vzniknout i na Hornácku. Ne takové obrovské centrum za desítky milionů jako v Krkonoších, ale něco skromnějšího, jsme přece malá obec. Jinak řečeno, zkusíme v krásné krajině Bílých Karpat získat podporu pro letní školy, na výlety, pro skauty a různé spolky.

Jak jste tuto dosti idealistickou představu nakonec realizovali?

Museli jsme od ministerstva sehnat podpis pod kupní smlouvu, abychom z 90% dotace na přeshraniční projekt mohli realizovat jak nákup budovy, tak i její rekonstrukci. To se podařilo i díky velmi dobré spolupráci se slovenskými obcemi Kočovce a Brezová pod Bradlom, se kterými jsme už dříve úspěšně vybudovali víceúčelové sportovní areály. Dohodli jsme se s nimi, že spolupráci rozšíříme o oblast vzdělávání a že budou naše a jejich školy jezdit na různé programy do našeho Ekocentra.

Erozní zahrada (Foto archiv Obce Nová Lhota)

Projekt byl podán pod titulem *Za poznáním přírody* a uspěl, a tak v roce 2012 vzniklo Ekocentrum Karpaty, kde jsou vybavené učebny pro výuku, přednášky, pracovní setkání nebo semináře, dále pracovna pro personál i malá kuchyňka. A pořad ještě přibývají různé herní, didaktické prvky a výukový materiál.

Jak se ekocentrum využívá?

Od jeho vzniku sem už přijely stovky žáků z obou stran hranice, aby prošly speciálně vytvořeným vícedenním výukovým programem, například *Tajemství louky*, *Vodní svět* nebo *Neztrácejme půdu pod nohama*. Samozřejmě se děti dostávají i ven, a nejen do přírody, která zde přímo láká k prozkoumání, ale myslím si, že máme v přírodní zahradě za centrem i docela zajímavý výukový prostor. Najdete tam řadu přírodních biotopů a výukových a herních staniček, jako jsou kompostér, bylinková zahrádka, broukoviště, hmyzí hotel, plochy s původními dřevinami a bohatým lučním porostem, vodním a mokřadním staničkám, které podporují přirozenou biodiverzitu. Zajímavý je i objekt sloužící k demonstraci půdní eroze.

Projekt *Za poznáním přírody* však už skončil. Co teď?

Na tento velký projekt v následujících letech navazovaly různé miniprojekty, kdy jsme nabízeli další vzdělávací programy hlavně pro školní mládež. O aktivity ekocentra, jako jsou exkurze nebo soustředění, začínají mít zájem čím dál více i dospělí. Jsou to třeba skauti z Brna nebo členové spolku Větvění, kteří sem jezdí sázet stromy. Dále zde pořádáme konference, letos proběhl například seminář o ovocných stromech a jejich roli v krajině nebo o klimatické zeleni. Takže ekocentrum se stále hojně využívá a dovoluji si všechny pozvat, aby se sem někdy příští podívali.

Jan W. Jongepier

Nová Lhota (Foto archiv Obce Nová Lhota)

Výsadba Aleje života (Foto archiv Obce Nová Lhota)

Proč pomáhat přírodě?

Každý rok pomáhá s kosením luk a úklidem sena v Bílých a Bielych Karpatech mnoho dobrovolníků. Někteří jsou místní, ale zájem mají i nadšenci z jiných koutů země. Zajímalo nás, co je sem přitahuje, proč neleží raději na pláži v Chorvatsku.

Brigáda na Volavci u Louky (Foto Ivana Jongepierová)

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody (ZO ČSOP) Bílé Karpaty ve Veselí nad Moravou pečuje o řadu hůře dostupných a svažitých luk. Jejich údržbu zpravidla zabezpečují členové organizace, ale letos se přes Facebook obrátila i na brigádníky.

Skauti

Zájem byl nečekaný a organizátor Vojtěch Veselý byl rád, že brigádníky neodrazuje ani ta těžká dřina, která na ně čeká. „Ve snaze motivovat brigádníky slibují práci na krásných a často skrytých

loukách, které se pyšní svou druhovou rozmanitostí. Skupinku skautů, kteří přijeli v červenci na první turnus, však neodradilo ani to, že první lokalita v Louce byla zarostlá bodláčím, plevelem a výmladky dřevin.“ Ta do krásy teprve poroste. Taký pohyb na příkrých stráních nebyl s křovinořezem žádný med.

Naopak druhá lokalita u Javorníka byla za odměnu. Nachází se na mírném svahu a porost je řídký a nižší. Vojtěch nepochybuje, že se se spokojenými brigádníky potkáme i příští rok. V srpnu brigádníci ještě kosili několik mokřadů na Hornácku a pomáhali odstraňovat výmladky na dalších lokalitách.

Brontosaurus

Na Moravských Kopicích to chodí jinak. Více než 25 let zabezpečuje Základní údržbu Přírodní rezervace Hutě na Žitkově pomocí letních táborů. Letos byly tři, jeden pro starší 18 let, další pro rodiče s dětmi (kterého se účastní až 30 dospělých a 30 dětí) a třetí tábor pro tuzemskou i zahraniční mládež. Program pro dospělé je jasný – kosení, obracení a odvážení sena; dětský program je zaměřený na poznávání a prožívání přírody. A to vše pouze

Workcamp Hutě (Foto Ivana Jongepierová)

za „vynikající stravu na čerstvém vzduchu a velké zážitky“.

Elektrikář Adam Dvořák (34) z Brna, vedoucí tábora Žitkovské senobraní, začal jezdit na akce Brontosaura již před deseti lety. „Hutě mi doporučila sestra a zjistil jsem, že mě ta práce strašně baví. Vždy mám velkou radost, když je celá louka pokosená.“ Tábor mu letos nahrazuje dovolenou u moře: „Pro mě je toto smysluplnější.“ Adéla (19) letos odmaturovala a rozhodla se účastnit tábora na Žitkově na deset dní. Zdejší pracovní pobyt je pro ni příjemná změna po 10 měsících studia v Praze. „Jsem tu ve volné přírodě, stanujeme, pomáháme místním. A naučila jsem se kosit. Bezvadně jsou i večery, kdy rozděláme oheň, díváme se na hvězdy nebo pozorujeme raky v místním potoce.“

Účastníci tzv. Workcampu z devíti různých zemí (kromě Česka i z Belgie, Dánska, Francie, Itálie, Kazachstánu, Německa, Ruska a Španělska) sem docestovali, protože chtěli poznat lidi z jiných zemí a zároveň být prospěšní místu, které navštíví. Na brontosauřím táboru ocenili především to, že si vyzkoušeli práci s kosaми a vidlemi, kování a výrobu syra. Dle vedoucího Roberta Janíka panovala i velká spokojenost s intenzivním pobytem v krásné přírodě; mladí si uvědomili i význam biodiverzity a její souvislost s lidskou činností.

Bílé potoky

Nejdelší tradici mají v Bílých Karpatech bezesporu tábory ZO ČSOP KOSENKA ve Valašských Kloboukách. Letos proběhl již 38. ročník *Tradičního kosení a školy ochrany přírody*, jejichž cílem je údržba Přírodní rezervace Bílé potoky. Tyto tábory se zřetelně liší od táborů v jihozápadní a centrální části Bílých Karpat, jak ve skladbě a věku, tak i v motivaci účastníků.

Vedoucí Slávek (34) má své lidi dobře zmapované. „Je tady programátor, lékař, člověk, který má cestovní kancelář, jsou tady řidiči z povolání, studenti environmentalistiky. Jezdí sem hudebníci, tesaři, zedníci i jejich děti – z asi třiceti táborníků je deset jejich potomků! A jsou to lidé místní i takoví, kteří jsou zdaleka.“

Například Michal (42) z Berouna, odborný asistent na ČVUT v Praze, sem rád jezdí – letos již počtvrté, aby si vyčistil hlavu od duševní práce a také proto, že takto přispívá dobré věci. Ale nejen to. „Líbí se mi zdejší lidé – člověk potkává lidi se zajímavými příběhy. A také ta sounáležitost, která zde panuje.“

Mohsen (38), původem z Iránu, má firmu v Praze, zná několik Valachů a díky nim objevil loni tábory KOSENKY. Jeho názor je, že „člověk nemůže pořád pracovat

Tradiční kosení v PR Bílé potoky (Foto Jan W. Jongepier)

pro peníze, ale potřebuje také něco na duši. To kosení není jen pro fyzické odreagování nebo chránění přírody, je to i kulturní záležitost. Jsou tady srdeční lidé, kteří se duševně obohacují.“ Skromně dodává svou domněnku, že mu tábor dává více, než dává do práce sám.

Dobrovolnice Vendula (28), gynekoložka, přijela z Čech již poosmé hlavně z nostalgických důvodů. Vztah ke zdejší

krajině má díky chalupě na Moravských Kopicích, kde strávila dětství. A tak svou účast na Tradičním kosení považuje za návrat k přírodě, ke zdejšímu kraji, k tradicím, ke kořenům. Navíc zde potkala i svou lásku.

Jestli z důvodů společenských, idealismu či výdělku, i letos pomáhala s péčí o naše květnaté louky více než stovka dobrovolníků a nadšenců. Děkujeme jim za to a věříme, že příští rok se s nimi potkáme znovu.

Jan W. Jongepier

Poohliadnutie za tábormi KOZA

Koncom júla a začiatkom augusta prišli do Bielych Karpát pomôcť s údržbou maloplošných chránených území desiatky dobrovoľníkov. Na Bučkovej jame pri Vrbovcích a na Grúni v Novej Bošáci tábory tradične zorganizovala mimovládna organizácia KOZA (Karpatské ochranné združenie altruistov).

Na každom z táborov sa prestriedalo viac ako 40 účastníkov. Čakalo ich krásne počasie, dobrá nálada, výborná strava a okrem zmysluplnej práce i aktívny oddych. Čo sa týka práce, tej bolo viac než dosť.

Kosenie, hrabanie ...

Na Bučkovej jame zabezpečili pokosenie a pobalíkovanie väčšiny plôch pracovníci Správy CHKO Biele Karpaty. Dobrovoľníci potom pomohli s odvezením balíkov sena a dohrabaním zvyšnej biomasy, ručne a mozaikovitě pokosili mokrade, pohrabali mokrá a ťažkú biomasu. Vlado Mertan vysvetlil záujemcom, ako kosiť a nakúvať kosy.

Na Grúni čakalo prácu neúrekom. Správa CHKO tu zabezpečila pokosenie niektorých lokalít. Dobrovoľníci ich pohrabali, seno odviezol súkromník, pobalíkovanie zabezpečila Správa. V piatok ráno tá-

borníci ručne pokosili väčšiu časť močiara a s ručným kosením pokračovali v sobotu i v nedeľu doobeda. Časť pokoseného sena pohrabali dobrovoľníci, časť pracovníci Správy.

Oddych, strava

Ani po večeroch a počas horúcich obedných siest sme nelehošili. Priadli a tkali sme z ovčej vlny, hralo sa na gitare, spievalo. Na Grúni sme si v chládku pod veľkou lípou vypočuli rozprávanie o „Zero Waste“. Janko Veselý nám v sade porozprával o aktivitách miestnych ovocinárov a inšpiroval nás, čo aj chcel. Dozvedeli sme niečo o aromaterapii, pili sme voňavý bylinkový čajik.

Od susedov sme si na Grúni každý deň brali domáce mlieko. Priniesli sme

kopu domácej zeleniny, za čo všetkým ešte raz ďakujem. Na Vrbovcích sme si od miestnej Zuzky kúpili uhorky, vajíčka, zemiaky a aj mäso do nedeľnej polievky. Ochutnali sme aj miestne jablká, slivky a výborné černice. Jedlo bolo výborné a bolo ho stále dosť.

Kto má chuť pomôcť prírode a zažiť krásny čas, môže prísť – v lete na tábor, alebo na niektorú z jarných, či jesenných vikendoviek.

Katarína Devánová
Adamovské Kochanovce

Mgr. Katarína Devánová (*1969) pracuje ako envirovýchovný pracovník na Správe CHKO Biele Karpaty a je členkou KOZA.

Hrabanie močiara na Žalostinej (Foto Katarína Devánová)

Aleje hýbou krajem

Nové stromořadí zkrášlilo okolí cyklostezky poblíž památníku bitvy na Luckém poli (Foto Petr Slinták)

V minulém roce spolek ČSOP Pantoflíček se sídlem ve Slavkově na Uherskobrodsku sepsal otevřený dopis představitelům Zlínského kraje. Námětem byl neutěšený stav stromořadí kolem silnic v podhůří CHKO Bílé Karpaty.

Dlouhodobá neúdržba silniční zeleně, či dokonce její likvidace, vedla členy spolku k rozhodnutí vyvolat veřejnou debatu. Podnětem byl i případ zániku třeshňové aleje, která po desetiletí lemovala silnici z Dolního Němčí do Nivnice. Alej byla zatím bez náhrady odstraněna krajskou správou silnic při rekonstrukci okresní cesty. Tímto zásahem byla zdejší krajina postižena nejen esteticky, ale i biologicky.

Otevřený dopis

Tento případ byl jedním z řady, který autoři otevřeného dopisu dokladovali v přiložené fotodokumentaci. Otevřený dopis byl následně rozeslán společensky aktivním osobnostem a připojilo se pod něj přes dvacet signatářů z řad starostů, ředitelů organizací nebo vedoucích spolků. Dopis byl na podzim 2017 odeslán vedení Zlínského kraje. Obdržel jej krajský hejtman, radní pro životní prostředí a radní pro dopravu. Dokumentaci následně projednal krajský výbor pro územní plánování. Usnesením z 18. prosince bylo doporučeno ustavení pracovní skupiny, která by se podrobně zabývala ochranou a obnovou silničních alejí. Výbor také vyzval k systematickému výkupu pozemků kolem krajských silnic, na kterých by mohla být vysazována liniová zeleň.

Dopis hejtmána

Další informace přináší dopis od hejtmána Zlínského kraje Jiřího Čunka ze dne

13. srpna 2018, ve kterém jsou obsaženy skutečnosti svědčící o aktuálním stavu problematiky:

„Vedení Zlínského kraje si je vědomo nezaměnitelné a nezastupitelné krajinnotvorné a klimatické funkce, kterou liniová silniční zeleň plní. (...) Ve vlastnictví Zlínského kraje nejsou dostatečně velké pozemky kolem komunikací, kde by bylo možno silniční aleje bez rizika ohrožení bezpečnosti provozu vysazovat. Na základě uvedených skutečností a také na základě negativních stanovisek odboru dopravy krajského úřadu, Ředitelství silnic a dálnic, jednotlivých Správ údržby silnic i zastupců BESIPu, nepovažuje Zlínský kraj za účelné ustavení stálé pracovní skupiny, neboť vzhledem k legislativním překážkám nelze očekávat posun v jednání. Nadále tak bude možné umísťovat výsadby pouze mimo krajnice silnic, využívat jiných ploch se souhlasem vlastníka. (...) Cesty se aktivně hledají. Dle našich informací Ředitelství silnic Zlínského kraje od července 2017 zpracovává přehled úseků silnic II. a III. třídy, které by byly vhodné pro výsadbu nových stromů liniově. (...)“

Po vykácení třeshňové aleje u Nivnice se krajina podobá zemědělské poušti. (Foto Petr Slinták)

Proběhly veřejné zakázky pro realizaci náhradní výsadby v roce 2018 a následnou péči po dobu 5 let. Jedná se celkem o 3 území, kde bude vysazeno 297 stromů.“

Další možnosti

Uvedené skutečnosti dokládají, že obnova silniční zeleně je především kvůli legislativním překážkám obtížná. Přesto příklady z jiných krajů ČR (např. Libereckého kraje), kde se daří stromořadí kolem silnic udržovat i vysazovat, svědčí o možnostech ochrany krajinného rázu. Na východní Moravě aktuální nepoměr mezi množstvím zaniklé silniční zeleně a rozsahem náhradní výsadby bohužel optimistický není. Členové ČSOP Pantoflíček se proto budou nadále zasazovat o řešení nepříznivého stavu.

V současné době je ohrožena například jablonoňová alej na hranici chráněné krajinné oblasti u státní silnice vedoucí z Boršic u Blatnice do Slavkova. Na základě žádosti zlínské pobočky Ředitelství silnic a dálnic ČR měla být tato alej bez náhrady vykácena. Doufáme, že nakonec bude postupováno dle posudku Správy CHKO Bílé Karpaty, který doporučuje pouze omezené kácení a náhradní výsadbu.

Spolek Pantoflíček se však už může chlubit úspěchem. Ve spolupráci s dotčenými obcemi prosadil mezi Dolním Němčím a Slavkovem výsadbu nového stromořadí u cyklostezky vinoucí se podél okresní silnice. Toto stromořadí se tak neplánovaně stalo zelenou spojnicí vesnic, které se mohou honosit titulem Vesnice roku. Slavkov se stal Vesnicí roku Zlínského kraje v minulém roce, Dolní Němčí získalo dokonce celostátní titul Vesnice roku v tom letošním.

Petr Slinták

Autor je členem ČSOP Pantoflíček.

Kam pro regionální výrobky?

Chcete nakupovat regionální výrobky, a nevíte kam pro ně? Váš oblíbený bio-obchůdek vám nestačí a raději byste nakoupili přímo od farmáře ze dvora? Chcete pozvat regionální farmáře na své trhy? Nebo vás třeba jen zajímá, kolik šikovných výrobců je ve vašem okolí?

Dnes si můžete vyhledat „svého“ prodejce na portálu www.vyrobyzkraje.cz. Najdete zde nejen přehled bezmála 300 farmářů a výrobců ze Zlínského kraje

seskupených podle jednotlivých kategorií (mléko, maso, vejce, pečivo, ovoce, zelenina, potravinové doplňky aj.), ale také seznam tradičních řemeslníků, držitelů regionálních značek.

Web provozuje spolek Tradice Bílých Karpat (www.tradicebk.cz) a letos pracuje na jeho rozšíření a dalším vylepšování. To

je realizováno s finanční podporou Ministerstva zemědělství ČR.

Chcete být v katalogu uvedeni zdarma? Nebo víte o někom, kdo by do katalogu chtěl být zařazen? Dejte vědět provozovatelům – tbk@tradicebk.cz. Děkujeme.

Hana Machů
Hostětín

Najděte svého lokálního výrobce

Kurz online marketingu

Menší výrobci často nemají zkušenosti s propagací a marketingem svých výrobků – neumí se „prodat“, neumí dostatečně prodávat „ze dvora“. To brání rozšiřování jejich produkce a také přicházejí o adekvátní zisk.

Ve spolku Tradice Bílých Karpat proto vyvstala otázka, jak by se malým tradičním producentům mohlo pomoci. Vycházelo se z logického vzorce: zisky se zvyšují, pokud rostou ceny – ceny se zvedají, pokud poptávka převyšuje nabídku – zvýšení poptávky zajišťuje marketing, v dnešní době konkrétně online marketing. Odpovědí je **online kurz o online marketingu**, primárně určený pro ekozemědělce a výrobce biopotravin.

Kurz a semináře

Během tohoto roku je kurz připravován a testován u několika pilotních účastníků. Ke konci roku se kurzu budete moci zúčastnit i vy – online, v pohodlí svého domova.

V kurzu získáte základy moderních forem online propagace a online marketingu s využitím práce na sociálních sítích, fotodokumentace aj. Naučíte se poznat svého zákazníka, zareagovat na jeho potřeby, správně s ním komunikovat, sbírat kontakty, získávat reference – a díky tomu lépe prodávat své výrobky.

Kromě kurzu budou realizovány i tři odpolední semináře věnované základům online propagace. Zde poznáte, jak je

důležité mít kvalitní a efektivní webovou prezentaci. Naučíte se zásady moderního marketingu a používání sociálních sítí a zjistíte, k čemu je dobrá databáze e-mailových kontaktů a jak s ní pracovat. Tyto semináře budou probíhat v listopadu a prosinci. Svůj zájem o kurz nebo semináře můžete tvůrcům sdělit již nyní – na mail tbk@tradicebk.cz.

Projekt je realizován s finanční podporou Ministerstva zemědělství ČR.

Hana Machů
Hostětín

Súchovská republika

Letos v srpnu proběhlo již po desáté putování **Cestami suchovských republikánů**, která volně navazuje na folklorní festival **Ozvěny Hornácka**. Jedná se o pochod ze Suchova přes kopec Háj do Velké nad Veličkou, kterým si zúčastnění každoročně připomínají založení tzv. Súchovské republiky, jež se datuje k roku 1882.

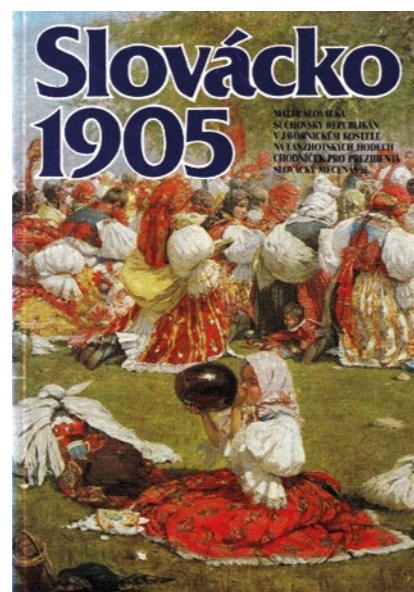

Z putování Cestami suchovských republikánů 2012 (Foto Josef Tymonek)

V roce 1881 odešel z velické školy pedagog Matouš Beňa do Suchova, kde se stal správcem školy. Žil tu se sestrou Aničkou, a tak nabídl roku 1882 studentu práv Ferdinandu Dostálovi – alias Otakaru Bystřinovi, kterého jeho nevlastní otec odmítl podporovat na studiích právnických, ať bydlí u něho na škole. Ten neváhal, přijel a pak po tři a půl léta žil u správce školy v Suchově. Odtud jezdil na pražská práva jen skládat zkoušky. A tak se dva kamarádi opět sešli v novém a neznámém prostředí, které si brzy oblíbili a se kterým zakrátko srostli. Zde je nutno hledat počátky tohoto sdružení.

Republikáni

Ze Suchova oba totiž pravidelně přicházeli přes les Háj za svými vrstevníky do Velké, mezi něž se řadil předně obecní sekretář, sběratel písní a varhaník Martin Zeman, vrbecký adept malířství a geometr Jan Hudeček zvaný Baraniček, učitel Alois Fiala působící na hornáckých školách, a také bouřlivák, zpěvák a předně malíř Joža Uprka. Později se k nim přidal

Ti si v tehdy zatuchlém císařském Rakousku provokativně počali říkat republikáni, a podle místa vzniku sdružení pojmenovali Súchovskou republikou, což byl v době habsburského centralismu odvážný krok!

Tato bohémská komuna hořela nadšením pro kulturní práci mezi lidem Hornácka, Slovácka i blízkými Slováky, čímž nezištně podporovala i slovanskou vzájemnost. Svou aktivitou mají republikáni lívi podíl na objevení a představení tohoto regionu kulturnímu světu.

Republikáni se střídavě scházeli na Suchově ve škole, mnohdy tu pobývali více než tři dny, anebo ve Velké u Zemanů na Závodi i na náměstí, dále u tetičky Čambalové, tetičky Kateřiny Hudečkové-Zemanové ve Velké a též v prostorách školní budovy u nadučitele Karla Klusáka, ale i u pudmistra Rumiška. Občas zašli do Vrbky do rodného domu republikána Jana Hudečka, ale s oblibou navštěvovali i evangelickou faru v Javorníku – to proto, že tu dostali něco na zub, ale obzvláště, aby napásli své oči u tří farářových velmi pohledných dcer.

Setkávání

Ve Velké se pravidelně scházeli na tzv. plénu republikánů, což bývalo zejména ve výročí jarmaků i tarmaků, o pouti sv. Máří Magdalény, hodech i fašancích. Delší, až několikadenní posezení a besedování se uskutečňovalo v době školních prázdnin.

V prvních letech existence Súchovské republiky bývala jejich setkávání opravdu bouřlivá a často se protáhla až do ranního kuropění, jak se o tom zmiňuje v publikaci *Súchovská republika* Otakar Bystřina nebo ve svých vzpomínkových črtách i Matouš Beňa. I v prvním desetiletí 20. století (později už jen sporadicky, kupř. při výročních narozenin) se republikáni a jejich noví příznivci ve Velké setkávali s mnohými umělci a literáty, aby jim tento kraj přiblížili.

Bývalo zvykem, že pravidelně po příjezdu Franty Úprky do Velké (ocitáme se po dvaceti letech od vzniku spolku) byli vždy do centra Hornácka seznámi sochařovi přátelé, převážně intelektuálové ze Súchovské republiky. Než se pozvaní dostavili, navštívil sochař dům Martina Zemana, nadučitele Klusáka, velického starosty Rumiška, malíře Cyrila Mandela, rodinu Hudečkovu, Čambalovu, ... Navečer pak byla do hospody seznána společnost, omladina, místní honora a samozřejmě i primáš Jožka Cigán - Kubik s muzikanty. Tam se mezi zpěvem a tancem povídalo a vzpomínalo.

Příhody

Do zdejšího kraje přijel, mezi mnohými jinými, v roce 1905 i fotograf Karel Dvořák, který svůj zdejší pobyt zachytil v následujících dvou příhodách.

Škola v Suchově (Zdroj: Súchovská republika – O. Bystřina)

Příjezd do Velké

Náš vůz, na kterém jsem trůnil vedle Bystřiny, rachotil kolem prvního stavení obce Velká, zjevně teprve nedávno postaveného. A již vybíhá z nízkých dveří malý, hubený nesmírně pohyblivý mužík, ostrých rysů obličej. Jožka Cigán. Vysoce mává rukou. „Vítajte, pane dochtore, šak sme na vás čakali. A gdy mám dojít večer? Mám pěknú bandu: šest

Foto Josef Tymonek

chlapů, dobrých muzikantů. A aj cimbal máme. To bude muzika! To bylo mé první setkání s Jožkou Cigánem. Později jsem poznal jeho ženu Kaču. Byla pravý opak svého muže. Pravá obryně pěkných, zaoblených tvarů. Kdo ji poprvé viděl, nebyl by věřil, jak výbornou tanečnicí má před sebou. Sličná a křepká, vydržela i nejprudší tempo, jež jí při tanci předpisoval její manžel primáš. A nejlepší tanečnici se o ni prali i studenti nechalí nejhezčí děvčici, když byla Kača na chvíli volná. A Jožka byl hrdý na svoji Kaču. Zálibně se chluboval: „Kebyste ju znali, jak byla krásná, gdyž sme sa brali. A hodná. Šak vidíte, že aj dnes najvážnější chlapci sa za ňu pri tanci nehanbja. A na to sem hleděl. Neměla nic než ty háby na sobě, ale já od ní neupustil. Enom sem sa jí optal: Kačko, možeš prisahať na svoju poctivosť? – Lebo to

je u ženskéj to hlavní. Nehodná žena je jak plechová konva, do keré jsme jednu dali petrolín. Možeš ju vyplachovat jak chceš, ten petrolín je z ní dycky cítit.“ Takový byl Jožka Cigán...

Mezi přáteli

„Veselí stoupalo, došlo i k tanci. Bylo asi pět tančících studentů, ale žádný nemohl se rovnat letitějšímu Frantovi Uprkovi, jehož odzemek byl znám po celém Slovácku... Rafika hodin se sunula k půlnoci. Studenti a rozváznější účastníci dávno již opustili místnost. Zůstali jen nezmarové: Úprka, Köhler, Bystřina, Zeman a s nimi chtě nechtě i já...

Franta Úprka mě pozval po prozpívané noci k sobě. V jizbě, kterou v jedné chalupě obýval, byla dvě lůžka, z nichž jedno jsem brzy zaujal. Franta otálel. „Sakra,“ zvolal najednou, „vždyť jsem zapomněl v hospodě své pouzdro na ci-

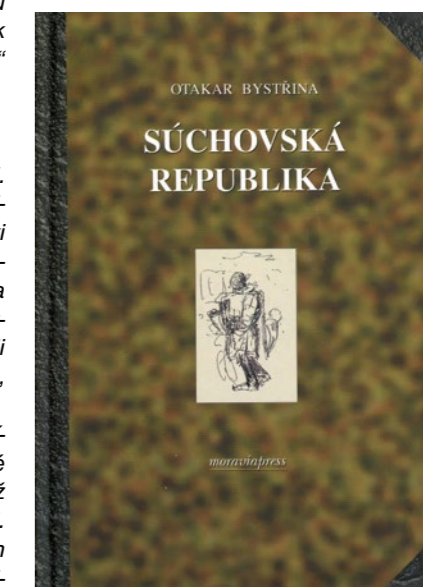

Otakar Bystřina (Zdroj: Z dějin hornáckého školství a jeho osobnosti – A. Mička)

garety. To musím honem zpět, abych o ně nepřišel.“ A byl ze dveří.

Zpola vyspaný jsem se probudil, když už mně slunce svítilo do očí. Osm hodin! Kouknu se na druhé lůžko, kde měl odpočívat Franta. Ale to bylo nedotčeno. Můj hostitel se dosud nevrátil. Nelámal jsem si s tím hlavu, zahmořil jsem ještě na chvíli oči a pak ustrojiv se, vydal jsem se na cestu ke kostelu, kde se právě konala mše. Byla to pěkná podívaná... Všude hojnost malebných skupin a mezi nimi se proplétali moji čtyři pozdní spolustolovníci.

„Kde jste byl, Mistře?“ táž se Franty. „Snad jste vůbec ani nespali?“ „Ale spali, kamaráde, spali a dost. Když hospodský zavřel pult, že se musí na ty hody také trochu vyspat, pozval nás Zeman, že má doma extra fajň sliovicu. Tak jsme

šli k němu. A protože jsme dostali hlad, vzbudili jsme panímámu, která nám udělala kuthan škvařenice. Pojedli jsme, zapili to, a pak se rozložili na kuželníku a dobře se vyspali... (viz *Slovácko* 1905. Ze vzpomínek a fotografií Karla Dvořáka z počátku 20. století sestavil a komentuje Václav Frolec, Brno 1991.)

Těmito příhodami, které republikáni skutečně zažili, jsem chtěl čtenářům přiblížit povídaní o lidech, kteří se o věhlas dnešního Hornácka výrazně zasloužili.

Antonín Mička Kozojidky

PhDr. Antonín Mička (*1945) je pedagog, folklorista a regionální spisovatel. Do roku 2011 působil jako ředitel základní školy v Louce. Je členem programové rady Hornáckých slavností a stál u zrodu Mladého Hornácka.

Pan řídící František Okénka

Na jaře letošního roku ve věku nedožitých 97 let zemřel pan František Okénka. Pozoruhodná osobnost, známá jako dlouholetý učitel a ředitel škol na Horňácku, výborný muzikant, zpěvák, tanečník, konferenciér, vyhlášený vypravěč a znalec lidové kultury.

Narodil se v Hrubé Vrbce jako třetí, nejmladší dítě manželům Tomáši a Jeno- vědě Okénkovi. Od dětství ho výrazně ovlivňovalo rodinné prostředí. Otec, který žil řadu let v Americe, byl známým zpěvákem a často zastával funkci svatebního „družby“. Zdrojem poznání lidových písní byla i matka, svatební kuchařka a dlouholetá vyšivačka.

Horňácká cimbálová muzika Martina Hrbáče v roce 1978 (Foto rodinný archiv Fr. Okénky ml.)

Houslista

Obecnou školu vychodil v Malé Vrbce a měšťanku ve Velké nad Veličkou. V letech 1937–1941 absolvoval mužský učitelský ústav v Brně. Po studiích se František vrátil na rodné Horňácko jako praktikant do malotřídky v Malé Vrbce a v roce 1942 nastoupil do trojtřídní školy v Kuželově.

Od tohoto roku začal působit jako houslista v muzice legendárního hrubovrbeckého primáše Jožky Kubika. Zároveň organizoval činnost muziky, a umožnil tak Kubikovi starat se pouze o uměleckou stránku její hry. Zřejmě díky tomu, že jej z působení v této muzice znal úředník pracovního úřadu v Hodoníně, nebyl totálně nasazen na práci do Německa, ale pracoval

rok v kunovické továrně Avia. Po válce se vrátil do školství a působil na horňáckých školách jako učitel a ředitel až do odchodu do důchodu v roce 1982.

Festivally a slavnosti

Celý jeho život je spojen s lidovou kulturou. Kromě působení v Kubikově muzice vedl i nácviky taneční skupiny, která s muzikou při různých příležitostech vystupovala, například na národopisných festivalech ve Strážnici nebo později ve Velké nad Veličkou. Ve Strážnici se vícekrát zapojil do přípravy dětských programů. Několik pořadů zde i konferoval. V počátcích strážnického festivalu několikrát úspěšně vystupoval jako sólový tanečník verbuňku i v kategorii párových tanců se svojí ženou Boženou, rovněž výbornou tanečnicí, kterou si vzal v roce 1948.

Ve Velké nad Veličkou byl téměř do smrti členem programové rady Horňáckých slavností, na pódiu mnohokrát vystoupil jako muzikant, zpěvák a tanečník, mnoho pořadů zasvěceně uváděl a dokázal publikum bavit skvělými historkami z muzikantského života a vyprávěním ze školního a rodinného prostředí.

Pan Okénka se podílel i na přípravě dětí na festival Mladé Horňácko, uskutečňovaný od roku 1972, a uváděl jej až do roku 1982. Když v roce 1983 vznikla ve Veselí nad Moravou přehlídka dětských zpěváků *O slováckou stuhu Slávka Volavého*, byl jejím prvním a dlouholetým moderátorem. Od roku 1987 vykonával více než čtvrt století funkci zasvěceného průvodce na kuželovském „větráku“.

Muziky

Kubikova muzika už několik let před smrtí primáše v roce 1978 hrávala zřídka, a tak „pan řídící“ začal od roku 1971 všestranně spolupracovat s Horňáckou cim-

Foto Lenka Fojtíková

bálovou muzikou Martina Hrbáče, svého někdejšího žáka, kde působil až do roku 1987.

Kromě těchto muzik byl i členem vynikajícího mužského sboru z Horňácka, složeného z velké části z výrazných sólistů. Jako host byl zván ke spolupráci s řadou dalších muzik.

Folkloru se aktivně věnují i jeho děti. Dcera Anna zpívala mnoho let mimo jiné se Strážnickou cimbálovou muzikou Slávka Volavého, syn František zpívá a hraje na cimbál.

Dokumenty

Hra, zpěv, tanec i vyprávění Františka Okénky jsou zachyceny v několika filmových dokumentech, na gramofonových deskách, CD nosičích, v rozhlasových a televizních pořadech. V roce 1996 bylo k jeho 75. narozeninám vydáno nakladatelstvím Gnosis profilové CD *Preletělo vtáča*. V tomto roce se stal za celoživotní přínos festivalu laureátem Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici. V roce 2007 byl za celoživotní zásluhy o šíření lidových tradic slavnostně uveden do Siné slávy Folklorní akademie (FOSKAR). V roce 2010 s jeho spoluprací vydalo nakladatelství Albert publikaci *Švarný šohajiček, šlapávat chodníček*, obsahující mimo jiné i jeho vzpomínky, ukázky vyprávění a množství fotografií.

Pan František Okénka, který celý život dokázal rozdávat radost, radu i poučení dětem i dospělým, byl pochován na hřbitově v Malé Vrbce 20. dubna 2018.

**Vít Trachtulec
Veselí nad Moravou**

PhDr. Vít Trachtulec (*1958) je etnograf Masarykova muzea v Hodoníně. Je muzikant a dlouholetý člen Horňácké cimbálové muziky Martina Hrbáče a Horňácké cimbálové muziky Petra Galečky.

Výukové programy o půdě

Malování půdou (Foto archiv VIS Bílé Karpaty)

Pro potřeby kratších výukových programů jsme vytvořili zkrácenou verzi programu, který dostal název *Půda žije*. Jeho délka je 45 minut.

Pomůcky

Pro rozsáhlý program *Neztrácejme půdu pod nohama* se nám podařilo díky projektu *Program cezhraničnej spolupráce SR a ČR (2007–2013)* zajistit řadu nákladných pomůcek. Mezi ně patří například půdní sonda, modely znázorňující vodní a větrnou erozi, mikroskopy a binokulární lupy.

Z „Putování s Půdomilem“ (Kresba Vladimír Šácha)

Ať se nám to líbí nebo ne, půda je v současné době ohrožena v několika ohledech. S trochou nadsázky by se dalo říci, že ztrácíme půdu přímo pod nohama. Slyšeli jste už o vodní a větrné erozi? A co vaše děti, chápou tyto pojmy v souvislosti s půdou?

Právě na tento problém se snaží upozornit dva výukové programy, které vytvořilo Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty. První se jmenuje *Neztrácejme půdu pod nohama*, druhý *Půda žije*, oba poukazují na nezastupitelný význam půdy a na její aktuální ohrožení.

Bloky

Prvně jmenovaný program je určen žákům prvního i druhého stupně základních škol. Seznamuje je s významem půdy pro lidskou společnost, upozorňuje na její současné ohrožení a možnosti ochrany. Program je dvoudenní, každý den trvá výuka 4,5 hodiny.

Pro přehlednost je rozdělen do šesti tematických bloků: půda a potraviny, půda jako prostředí pro organismy, půda jako materiál, ohrožení půdy, jak si půdy ceníme, půda jako zdroj umělecké inspirace. Každý blok obsahuje několik aktivit, které nastolené téma dále rozvíjejí. Jednotlivé aktivity na sebe navazují a propojují získané poznatky žáků.

Program jsme dva roky realizovali z převážné části na Ekocentru Karpaty na Nové Lhotě, ale výuka probíhala i ve školách, které si program objednaly.

Aktivita na téma zábor půdy (Foto archiv VIS Bílé Karpaty)

Věříme, že se program i nadále bude těšit velkému zájmu a doufáme, že se stane oblíbenou součástí školní výuky a vzdělávacích akcí. Informace a objednávky programu na tel. 518 322 545 či 736 682 614 nebo na emailu visbk@bilekarpaty.cz.

**Milan Zpěvák
Jana Řezníčková
Veselí nad Moravou**

Zamýšlení nad naší půdou

Všude se mluví a píše o hrozbě sucha a neúrody. Odborníci navrhuji různá řešení – stavbu přehrad, rybníků, obnovování mokřadů, řešení eroze a jiná opatření. Hlavní klíč však spočívá v pochopení významu půdy.

Půda je živý organismus a stupeň jejího oživení určuje také její úrodnost. To platí pro veškerou půdu a je úplně jedno, jak si ji kdo pojmenoval nebo zařadil do jednotlivých kategorií. Jestliže půda ztrácí úrodnost, stává se nemocnou.

Pohled na půdu

Vážný problém eroze půdy je vrcholným stupněm celého procesu, na jehož počátku obvykle stojí ztráta úrodnosti půdy. Obraz eroze půdy je pouhým indikátorem mnohem větší míry ztráty úrodnosti.

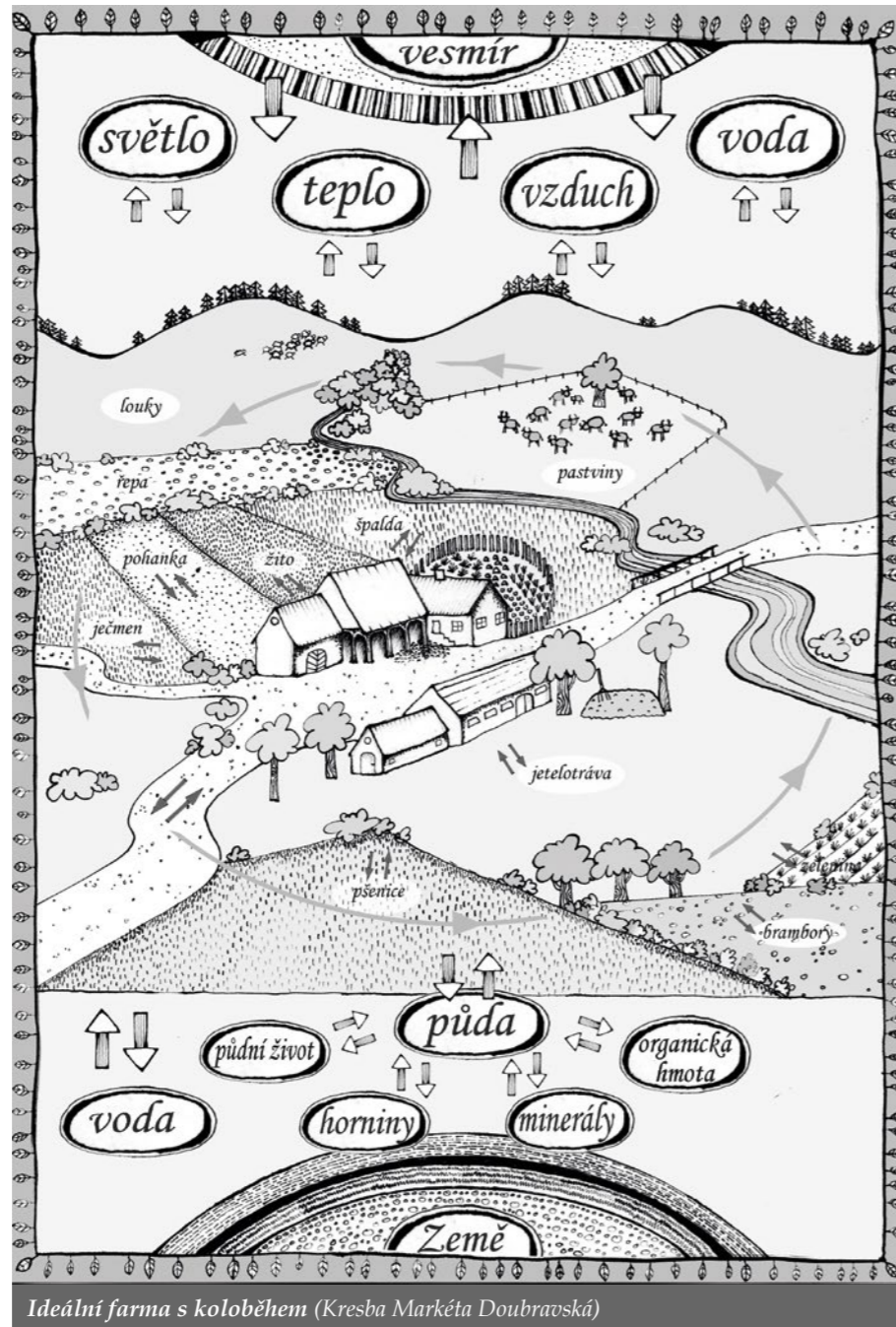
„Pokud člověk nedokáže najít způsob, jak zacházet s půdou tak, aby byl zachován tento zdroj života, a nebude ji schopen udržovat, musíme očekávat příchod (sice ještě vzdálené, avšak již jasně rozeznatelné) doby, kdy náš lidský druh, poté, co promrhá toto obrovské dědictví, zmizí z povrchu zemského, jehož zničení tím bude dokonáno.“ Je to úryvek z knihy *Půda zdravá – živá – úrodná* (R. Hradil, nakl. Fabula 2015), kterou za sebe doporučuji, ale mohl bych tady citovat mnoho dalších autorů z literatury zabývající se tematikou půdy.

Nevymýšlíme nic nového, protože všechno je již obsaženo v přírodních zákonech při vzniku půdy. Záleží jenom na tom, abychom tyto zákony poznali a řídili se jimi. Johann Wolfgang von Goethe, který byl nejen básník, ale i přírodovědec, se u příležitosti svých cest vyslovoval v tom smyslu, že vlastně neviděl nic nového, nové bylo to, jak věci viděl. Dnes se tomu říká úhel pohledu.

Naším problémem je, že se snažíme problematiku řešit v jednotlivých fázích odděleně a vytrháváme jednotlivé souvislosti.

Harmonie

Jedním z léků na tuto situaci může být ekologické zemědělství, které představuje hospodaření v harmonii s přírodou. Kdo si dovede představit pojem harmonie a příroda, nepotřebuje k tomu další komentáře. Ekologické zemědělství se také uvádí jako holistické neboli celostní, kde všechno se vším souvisí. Toto nejlépe vystihuje přiložený obrázek. Půda zde připomíná jakousi bránci mezi Nebem a Zemí.

Ideální farma s koloběhem (Kresba Markéta Doubrauská)

Snahou ekologických zemědělců je nejenom z půdy brát, ale také do ní vracet, udržovat a zvyšovat její úrodnost.

Podstatou je různorodost pěstovaných rostlin za respektování požadavků přírodních stanovišť, udržovat stálý pokryv půdy rostlinami a střídát mělce a hluboce kořenicí plodiny s ohledem na jejich nároky na výživu. K zúrodňování pak používat hlavně organická hnojiva v podobě hnoje, močůvky a kompostů. Proto je potřeba v zemědělském podniku chovat odpovídající množství a druhy hospodářských zvířat.

Rýčová zkouška

Zemědělec musí úrodnost a kvalitu půdy neustále sledovat. Dříve ji rolník kontroloval při své každodenní práci. Dnes s nárůstem mechanizace a velikostí hospodářství člověk ztrácí s půdou přímý kontakt. K vyšetření půdy se však může vrátit pomocí tzv. rýčové zkoušky. Tato metoda je tak jednoduchá, že funguje v ruce každého zemědělce a slova „zemědělec je domácím lékařem své půdy“ nejsou vůbec přehnaná. Je k tomu potřeba pouze pevně stavěný plochý rýč s pravoúhlým listem

(18 × 30 cm) a silnou násadou s příčnou rukovětí. Vyrytý, co nejméně stlačený plát půdy postupně rozrušujeme pomocí hrabiček a sledujeme půdní život, strukturu půdy, růst kořenů, vlhkost a další důležité poznatky. Na základě zjištěných skutečností pak volíme jednotlivá agrotechnická opatření a určujeme k tomu vhodné nářadí.

Podrobnosti najdete v publikaci *Využití rýčové metody pro kontrolu úrodnosti*, jedné ze sedmi brožur, které vydalo Ministerstvo zemědělství ČR v letech 1990–1992 v sérii *Alternativa pro předvídatelého zemědělce*. Další tituly v této řadě jsou *Polní hospodářství – osevňovací postupy, Polní hospodářství – mechanizace šetřící půdu, Hnojení, Chov dobytka v ekologickém podniku, Zemědělské využití oblastí ochrany vod, Ozdravování půdy*. I tyto příručky mohou být dobrým vodítkem k rozumnějšímu zacházení s půdou.

Bílé Karpaty

Je tomu již přes třicet let, kdy jsme v Bílých Karpatech hledali modely pro hospodaření v chráněné krajinné oblasti. Postupně se potvrdilo, že právě ekologické zemědělství a vnitřní hospodářství jsou tím nejlepším řešením. Není proto náhodou, že první ekologicky obdělávaná půda v Československé republice byla na Komenských lúkách v oblasti Moravských Kopenic. Dnes se v CHKO Bílé Karpaty ekologicky hospodaří na více než dvou třetinách zemědělské půdy, v České

Rýčová zkouška (Foto Milan Drgáč)

Krajina kolem Štítné nad Vlárí (Foto Milan Drgáč)

republice je to téměř 13%. Ze zdejších podniků, které hospodaří podle principů ekologického zemědělství na větší výměře orné půdy, mohou jmenovat ZS Pitín, Agrofiniš Bojkovice, ZPD Nezdenice.

Krajina

Na půdní úrodnost má také velký vliv uspořádání krajiny. Je třeba respektovat vyvážený poměr mezi lesní půdou, ornou půdou, travními porosty, sady, křovinami atd. Tyto souvislosti začal již začátkem třetího tisíciletí komplexně řešit ekologický podnik Javorník ve Štítné nad Vlárí, kde se v roce 2012 začal realizovat *Modelový systém udržitelného hospodaření v krajinně Bílých Karpat I* (viz i článek v č. 1/2013 tohoto časopisu, str. 26). Tento projekt se zaměřuje na začlenění

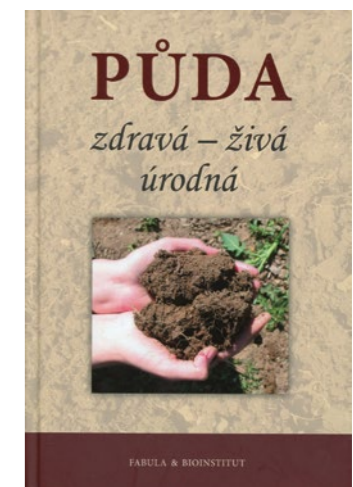
hou přesvědčit, jak podnik hospodaří, mohou zhlédnout praktické ukázky agrotechnických zásahů a nakonec ochutnat i místní bioprodukty, protože Ministerstvo zemědělství ČR letos vybralo právě hospodářství Javorník jako modelovou – Demonstrační farmu Javorník – CZ s.r.o. Stačí se předem ohlásit jako zemědělský podnikatel a pak můžete podnik navštívit jednotlivě i ve skupinách nebo v rámci pořádaného Polního dne.

Milan Drgáč
Bojkovice

Ing. Milan Drgáč (*1953) je poradcem v ekologickém zemědělství a jedním ze zakladatelů ekologického zemědělství v ČR. Založil Informační středisko pro rozvoj Moravských Kopenic, o.p.s.

doposud nevyužívané zemědělské půdy do systému hospodaření, na ochranu orné půdy před erozí, obnovu vodního režimu krajiny, vymezení specifických krajinných prvků uvnitř bloků zemědělské půdy a vytvoření systému krajinné zeleně. Má také za cíl podpořit ekologickou stabilitu krajiny a rozvíjet krajinný ráz v okolních katastrech.

Od letošního roku se zájemci mo-

Zahrada: půda na prvním místě

Smíšené kultury na záhoně (Foto Jan W. Jongepier)

Zahradu je potřeba pravidelně hnojit, vytrhávat plevel, zavlažovat... V případě anglického trávníku s bazénem a menším posezením majitel bude navíc muset sekat trávník, odstraňovat z něj dvouděložné rostliny a občas jej dosévat. Zeleninové záhony se musí okopávat a zbavovat škůdců. Umíte to i bez „chemie“?

Je nezbytné si uvědomit, že základem je péče o půdu. Když zahradník nemá zdravou půdu, nemá ani zdravé plodiny. Naši předkové věděli, jak půdu hnojit i jak jinak se o ni starat, aby měli bohatou úrodu. Také věděli, že to sami nezvládnou, že k tomu potřebují pomocníčky. Pojdme se podívat na pár rad a tipů, jak se ke své zahradě chovat s citem.

Hnojení

Pokud do půdy pravidelně vpravujeme lehce rozpustné živiny, rostliny rostou rychleji, mají řídkší pletiva, slabší kořenový systém, a tak mohou být snadněji napadeny škůdci či náchylnější na různé choroby. Tato hnojiva se v půdě dlouhodobě neu-

drží. Kromě přehnojení rostlin hrozí také vymytí zbytků hnojiv do spodních vod, a tím jejich kontaminace.

Měli bychom si pamatovat poučení „nehnojíme rostliny, ale půdu“ (resp. půdní mikroorganismy, které tyto živiny rozkládají do podoby vhodné pro rostliny). Pokud je půda zdravá, tak si z ní rostliny berou právě ty živiny a v takovém množství, které zrovna potřebují.

Jedním z velmi kvalitních zdrojů hnojení je (dobře uleželý) kompost, a to kompost z vlastního kompostéru, protože ten poskytuje potravu a přístřeší důležitým zahradním pomocníkům (hmyz, drobní obratlovci). Péči o vlastní kompost se také chováme ekologicky a ekonomicky, protože vytváříme méně komunálního odpadu, který je potřeba vyvážet. V běžné domácnosti tvoří biologicky rozložitelný odpad až 40% odpadu komunálního! Více o kompostu naleznete v čísle 1/2018 tohoto časopisu (str. 21).

V průběhu vegetačního období můžeme přihnojovat půdu či ošetřovat rostliny jichami. Jícha neboli zákvas jsou vykvašené rostliny. Před použitím je obvykle potřeba vykvašenou tekutinu zředit. Jeden

Merlík (Foto Jan W. Jongepier)

Šrucha (Foto Jan W. Jongepier)

recept na jichu najdete na této stránce dole. Dalšími metodami zpracování rostlin pro zbavení se škůdců nebo pro vyživení pěstovaných rostlin jsou odvar a studený či teplý výluh.

Plevel a smíšené kultury

Plevel je jedním z velkých nepřátel zahradníků. Ovšem díky plevelu poznáme, jakou půdu vlastně na zahrádce máme. A také ne všichni plevel patří na kompost, mnoho druhů může skončit na talíři jako zpestření našeho jídelníčku. Ze šruchy zelné (*portulaky zeleninové*) sbíráme mladé lodyhy s listy před květem, třeba do salátů. Merlík (*mrhlík*) a lebedu (*loboda*) lze konzumovat jako špenát (používáme mladé listy). Bršlice kozí noha (*kozonoha hostcová*) má mladé výhonky, které můžeme sbírat do směsi s jinými bylinkami, do polévek nebo na čaj.

Půda nemá ráda, když je celá odhalená, proto má v zásobě semennou banku s rostlinami, které zde dříve rostly, a jakmile jsou pro některá semínka vhodné podmínky, ihned toho využijí k růstu. Abychom předcházeli holé půdě a zároveň nechtěným rostlinám na ní, je dobré využívat smíšených kultur, tzn. pěstovat různé druhy plodin na jednom záhoně, které jsou si navzájem prospěšné či neutrální. Takovým příkladem je záhon cibule - hlávkový salát, rajče - bazalka nebo kukuřice - fazole - dýně.

Více poznatků a principů naleznete na www.permakulturacs.cz a www.potravinovezahradky.cz.

Uleželá kopřivová jícha
(Foto Michaela Vratislavská)

Pomocníci

Bez pomocníků to v zahradě nejde. Ať už se jedná o půdní mikroorganismy, o jejichž užitečnosti většina lidí ani neví, nebo o okem viditelné živočichy, kteří svým jídelníčkem pomáhají vaší zahradě proti škůdcům. Třeba škvoři (*ucholaky*) jsou skvělí likvidátoři mšic (*vošiek*), různých housenek a larv. I neoblíbený krtek má v přírodní zahradě své místo. Do jeho jídelníčku totiž patří slimáci (*slizniaky*), larvy a kukly hmyzu, krtonožky (*medvedíky*), ponravy (*pan-dravy*) či hryzci. V neposlední řadě svým kutáním prokypřuje půdu a půda z krtince se dá využít jako hlína do květináčů. Užiteční jsou i rejsci (*piskory* - drobní hlodavci s protáhlým rypáčkem), kteří se také živi hmyzem, krtonožkami a plíží (*ulitníky*). Než tedy začnete likvidovat nechtěného návštěvníka, zkuste si zjistit, jestli náhodou není něčím užitečný, příp. jak mu napomoci, aby se na vaší zahradě usídlil natrvalo.

Závěrem

Tento článek je pouze nástřelem toho, co všechno lze na zahradě pozorovat a jak se k ní citlivě chovat. Principů a souvislostí je zde mnohem více. Pokud vás alespoň něco z toho zaujalo, doporučuji knihy *Česká biozahrada - zelení-*

na a ovoce bez chemie (Radomil Hradil a kol.), *Zahrada v souladu s přírodou* (Marie-Luise Kreuter) nebo kteroukoli jinou knihu zabývající s přírodními principy a permakulturou.

Michaela Vratislavská

Mgr. Michaela Vratislavská vystudovala obor Ochrana a tvorba životního prostředí na PříF Univerzity Palackého v Olomouci. V současné době pracuje v ZO ČSOP Bílé Karpaty.

Recept na kopřivovou jichu

Kopřivy sbírané před vytvořením semen nastříháme na kousky a naplníme jimi nádobu do dvou třetin.

Zalijeme dešťovou nebo odstátou vodou, ne však do plna, protože jícha bude kvasit. Necháme stát ideálně na sluníčku a jedenkrát denně zákvas zamícháme.

Při kvasném procesu může jícha zasmrádat, pro aspoň částečné omezení zápachu ji můžeme posypat kamennou moučkou. Kvasný proces je ukončen po ca 1,5-3 týdnech (podle počasí). Jícha zhnědne a přestane pěnit.

Používáme ji zředěnou s vodou v poměru 1 : 10 jako menší závluku k rostlinám, které chceme posílit, podpořit jejich růst, případně ozdravit.

Poklady v podzemí Karpat

Možná to někoho nepřekvapí, možná tomu někdo odmítne uvěřit, ale pro někoho nebude novinkou, že v Bílých Karpatech se docela dobře daří lanýžům. A to nejen těm pravým, ale i řadě tzv. nepravých lanýžů, jak se označují ostatní druhy hub, které své plodnice tvoří skrytě pod zemí.

Společně se jim proto říká houby podzemní, hovorově podzemky. Jde přitom o vzájemně nepřibuzné druhy, které spojuje toliko podobný vzhled plodnic utvářených pod zemí.

Charakteristika

Plodnice podzemek jsou hlízovité, celé obalené pevnou pokožkou zvanou okrovka, která chrání měkčí vnitřek plod-

nic. Možno jim zdejší vápnitá půda, vyšší průměrná roční teplota a dostatek různých listnatých dřevin, zejména dubů, lip a habrů, se kterými tvoří oboustranně prospěšný vztah (symbiózu). Jsou i takové druhy podzemních hub, které ke svému růstu vyžadují naopak kyselejší podloží, chladnější klima nebo jsou vázány na jehličnany, ale těch je méně.

Bělolanýž obecný (Foto Slavomír Valda)

V současné době znám z různých lokalit na území ČR okolo 80 druhů podzemních hub, přičemž nejméně 30 z nich jsem našel právě v Bílých Karpatech. Mezi nimi je i šest druhů pravých lanýžů.

Sběr

Pokud vás však přepadla touha popadnout motyku, uvázat na řemen čunika nebo psa

a s vidinou vysokého zisku vyrazit sbírat do místních lesů lanýže, byli byste zklamaní. Nejdražší a nejchutnější druhy lanýžů – lanýž bílý zvaný Piemontský (oblast Itálie) a lanýž černovýtrusý zvaný Perigordský (oblast Francie) – byste zde hledali marně. Počátkem minulého století sice provedl moravský mykolog dr. J. Macků sérii pokusů o vypěstování lanýžů černo-výtrusých (*hluzovka čierna*) na jižní Moravě, protože již tehdy se „v oblasti Moravského Slovácka často nacházel

Výskyt

Oblast Bílých Karpat je známa zejména bohatstvím rostlinných druhů, které převyšuje mnohé regiony střední Evropy. A stejně tak významná je tato oblast i z hlediska výskytu podzemních hub. Vy-

lanýž letní“, ale podle dochovaných zpráv skončily jeho experimenty nezdarem. Onen lanýž letní (*hluzovka letná*), který se v některých evropských zemích pěstuje ke kulinárnímu využití, se zde stále občas nachází, jenomže je u nás zařazen mezi druhy zvláště chráněné podle zákona o ochraně přírody a krajiny. Za jeho sběr se tak dočkáte spíše pokuty než tučného zisku.

Přestože si svůj jídelníček bělokarpaty podzemkami nepestříte a ani na trhu je neprodáte, je každý nález podzemní houby obohacujícím zážitkem. A najít je může při troše štěstí každý. Některé plodnice podzemek nedbají svého pojmenování, a v době zralosti se ze země prodírají alespoň zčásti nad povrch. Jindy mohou být odkryté vodou po prudkých přivalových deštích nebo zůstanou vytrýté od divokých prasat.

Druhy

Poměrně často můžeme narazit na plodnice jedné z našich největších

Kořenovec načervenalý (Foto Slavomír Valda)

podzemek, **bělolanýže obecného** (*bílelohlužovka obyčejná*). Jako většinu našich podzemních hub ho lze najít na jaře a v létě pod různými druhy stromů, kde jeho plodnice velké až 10 cm často vyklukují nad zem. Je považován za jedlý, ale někdy může konzumace přezrálých plodnic vyvolat zažívací potíže.

Menší, ale velmi pěkné plodnice s dutinou uvnitř má **lanýž vydutý** (*hluzovka dlabaná*). Na řezu je patrné nápadné žilkování a charakteristická dutina rozličného tvaru i velikosti. Tento lanýž však patří mezi druhy nejedlé, tuhé a s nepříjemným pachem.

Pod borovicemi – spolu s klouzkou – roste jejich příbuzný **kořenovec načervenalý** (*koreňovec červený*). V mechu

Ten sice patří k jedlým a poměrně chutným druhům, ale má velmi malé plodnice (do 2 cm), které jsou často napadeny hmyzími larvami.

Chuť lanýžů

Plodnice podzemek jsou zkrátka natolik tvarově i barevně roztočivé, tak tajemně krásné, že jejich nalezení je opravdu nevšední estetický zážitek, který výrazně předčí

Masovka žlutomléčná (Foto Slavomír Valda)

stále stejně. Najít v zemi jen ty správně zralé plodnice, aniž by se poškodily ty dosud nezralé, není možné bez speciálně vycvičeného psa, který stojí i více než 100 tis. Kč. To se asi opravdu nevyplatí.

Až tedy příště vyrazíte na procházku do místních lesů, dívejte se pozorněji, po čem šlapete. To, co vypadá jako obyčejný kámen vyčnívající ze země, může být klidně neobyčejný lanýž. Každý takový nález, když jej oznámíte některému z místních mykologů, významně přispěje k ještě lepšímu poznání bělokarpaty přírody.

Slavomír Valda Kokořín

Ing. Slavomír Valda (*1980) pracuje jako krajinářský ekolog na Regionálním pracovišti Správa CHKO Kokořínsko – Máchův kraj. Ve svém volném čase se věnuje studiu podzemních hub.

Lanýž zimní (Foto Slavomír Valda)

či holé zemi upoutá jeho žluto-červený vláknitý povrch. Uvnitř plodnice jsou drobné žluté komůrky. Nepatří sice mezi jedovaté houby, ale jeho malé a molitanu podobné plodnice se v kuchyni nedají příliš využít.

V Bílých Karpatech a na jižní Moravě obecně se také docela často vyskytuje jedna zajímavá podzemka, s níž se v jiných koutech naší republiky téměř nesečkáte. Je to **masovka žlutomléčná** (*rydzik Stephensov*), která je velmi blízce příbuzná ryzcům. Podle některých vědců to je přímo ryzec, který se rozhodl zůstat pod zemí. Má červenohnědý hladký povrch, je tuhý a při poranění roní bělavé mléko, které na vzduchu záhy žloutne. Stejně jako většina ryzců s bílým mlékem je i tato masovka nejedlá.

Na podzemky se dá narazit během celého roku. V prosinci i lednu například dozrává **lanýž zimní** (*hluzovka zimní*).

bízí různí obchodníci i v Bílých Karpatech,

pochází ze zahraničí a zdejší klimatické podmínky jí nevyhovují. Nežádá se o druh, které se ve střední Evropě vůbec nevyskytují. Pokud se nakonec po 7–10 letech přeci jen nějaký pěstební úspěch dostaví, bude největším problémem sklizeň. Plodnice lanýžů dozrávají postupně po dobu mnoha týdnů, přičemž nezralé i ty přezralé vypadají z vnějšku

Sběr pěstovaných lanýžů pomocí cvičeného psa, plantáž v Maďarsku (Foto Slavomír Valda)

Půdní eroze

Mezi hlavní příčiny eroze půdy patří:

Srážky a přívalové deště. Při silném dešti dochází k erozi velmi často. Voda nejprve naruší půdu, což má za důsledek prvotní vyplavení lehčích půdních složek. Především jde o jemné částice písku a organickou hmotu. Při vydatných deštích může dojít i k celkovému odnesení části půdy.

Vítr. Vítr je rovněž jedním z hlavních faktorů při snižování kvality půdy, zvláště pokud je struktura půdy již uvolněna. Avšak slabší větry zpravidla nezpůsobí přílišné poškození, pokud vůbec nějaké. Nejvíce náchylná k tomuto typu eroze je písčité nebo lehčí půda, která se dá snadno transportovat vzduchem.

Zemědělství. Původ eroze půdy v České republice souvisí především se zintenzívněním zemědělské výroby, důsledkem čehož bylo zvýšení produkčních ploch v neprospěch stabilizujících prvků krajiny. Louky, meze, terasy, travnaté údolnice, skupiny dřevin, stromořadí, solitérní dřeviny, příkopy, mokřady a břehy potoků – to je výčet základních stabilizačních prvků, které se z české krajiny vytrácely především v období kolektivizace. Scelování polí do větších bloků sice ušetřilo náklady na obdělávání půdy, avšak za cenu odstranění přirozených krajinných prvků, které jsou nepostradatelné pro udržitelné hospodaření s půdou nejen v České republice.

Sklon pozemku. Fyzické vlastnosti pozemků mohou také přispět k erozi půdy. Pozemek na svahu je vystaven vyššímu eroznímu riziku. Důvod je velmi jednoduchý. Pohyb vody ve svažitém prostředí je rychlejší, což značně usnadňuje proces narušení půdy.

Omezování eroze

Existuje řada opatření, která mohou hospodáři provádět, aby omezili škody způsobené půdní erozí. Strukturu půdy je třeba udržovat a zlepšovat. To lze dosáhnout jejím obohacováním o organickou hmotu (statková hnojiva, organické zbytky po sklizni či zelené hnojení). Také je důležité půdu před setím rozumně připravit. Doporučuje se přes zimu na pozemku ponechat strniště sklizené plodiny nebo oset ho meziplojinou. Pozemek bez vegetačního krytu je náchylnější k odnosu ornice již při sebemenších srážkách. Samozřejmě je dnes již obdělávání orné půdy po vrstevníci, nikoliv po svážnici. Důsledek přívalových dešťů můžeme snížit také výběrem plodin. Na svažitých pozemcích by se proto neměly pěstovat širokořádkové plodiny (kukuřice, brambory aj.).

Podrobnosti a další opatření, jak omezovat erozi, poskytuje ministerstvo zemědělství na serveru zemedelec.cz/ochrana-pudy-proti-erozi.

Závěrem je potřeba zdůraznit, že zdraví půdy je primárním cílem pro zemědělce a světové společnosti, protože naše živobytí závisí na dobrém hospodaření s přírodními zdroji, které začíná půdou pod nohama.

**Vojtěch Veselý, Jan W. Jongepier
Veselí nad Moravou**

*Ing. Vojtěch Veselý (*1992) vystudoval geologii a pedologii na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze a na České zemědělské univerzitě v Praze.*

Svažitě pole se zvýšeným rizikem půdní eroze (Zdroj: Pexels License)

Za posledních 150 let se z naší planety ztratila přibližně polovina ornice. Může za to přirozená půdní eroze, ale úbytek půdy je způsoben i lidskou činností. Pravidla pro dobré hospodaření jsou všeobecně známá, proto je až s podivem, kolik přestupků lze každoročně na našich polích zahlédnout.

Co je to půdní eroze

Eroze půdy je ve své podstatě přirozený děj. Při notné dávce zjednodušení jde o pohyb povrchové vrstvy půdy z jednoho místa na druhé. Jinými slovy, eroze půdy je přirozené se vyskytující a pomalý proces, který vede ke ztrátě horní (často nejúrodnější) vrstvy půdy, většinou v důsledku činnosti vody a větru.

Proces eroze půdy se skládá ze tří částí:

- **oddělení:** ornice je „odpojena“ od země,
- **pohyb:** ornice je přemísťována do jiné oblasti,
- **ukládání:** ornice „dosedá“ na nové místo.

Příčiny eroze

Jak bylo zmíněno, příčiny eroze půdy jsou buď přirozené, nebo způsobené lidskou aktivitou.

Bojkovské věžní hodiny

Kostel sv. Vavřince (Foto Tomáš Hamrlík)

Pozdně renesanční chrám sv. Vavřince v Bojkovicích, dokončený v roce 1655, v sobě ukrývá zajímavou technickou památku – hodiny.

Když stoupáme věží nahoru, zahlédneme nejprve na lanech s kladkami zavěšená 3 kamenná závaží, z nichž každé váží přibližně 70 kg. Tři jsou proto, že i stroj se skládá ze tří částí.

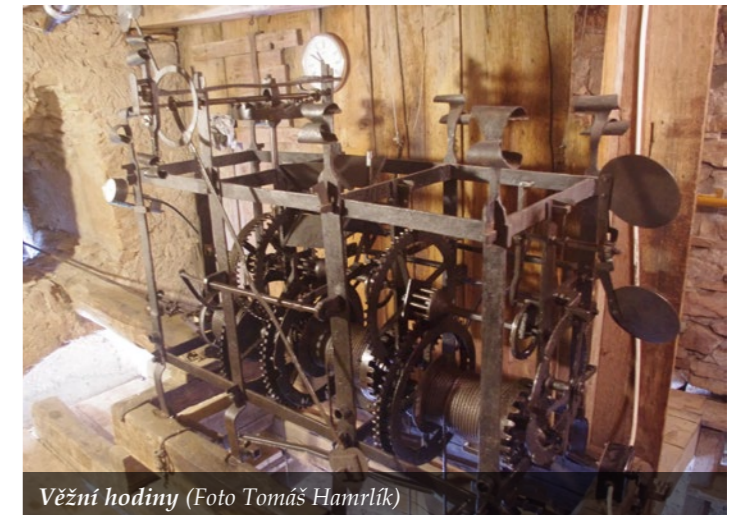
První je tak zvaný jící stroj, který zajišťuje chod samotných hodin a z něhož je vyveden hřídel pro ručičky. Vedle něj se nachází stroj na odbíjení čtvrtí a poslední součástí je stroj na odbíjení celých hodin.

Technické provedení

Zajímavostí je, že v konstrukci není použito šroubů, ale klínů, kterými jsou rám i další části stroje k sobě připevněny. Konstrukčně se jedná o kyvadlové závažové hodiny s vřetenovým krokem. Bití je vedeno kladkami a lanky k chrámovým zvonům,

na jejichž vnější straně jsou umístěna kladivka. Výraznou součástí jícího stroje je vodorovně umístěné korunové kolo, do kterého zapadají takzvané palety umístěné na vřetení nad korunovým kolem. Korunové kolo má pilovité zuby, jeho pohyb je paletami střídavě zadržován a uvolňován. Při poslechu slyšíme charakteristické klapání.

Stroj je nutné denně natahovat, a to prostrčením kliky do rámu a nasazením ozubeného pastorku,

Věžní hodiny (Foto Tomáš Hamrlík)

který se vsune do zubů bubnu. Na buben se točením kliky navijí lano, závaží s kladkou stoupá až do chvíle, kdy je zcela nahoře a je možné přejít k natahování další části. Místo kliky lze použít elektromotoru, na jehož hřídel se nasadí pastorek, ale i tak nutnost každodenního natahování zůstává.

Z dnešního pohledu je vřetenový krok nepřesný, a proto je rovněž nutné hodiny denně seřizovat. Nejen kvůli tomu, že se v závislosti na teplotě mění rychlost chodu, který je nutné regulovat na kyvadle, ale především z toho důvodu, že vřetenový krok je krok vratný, korunové kolo na své pouti sebou vždy nepatrně trhne zpět, a to přesnost hodin ovlivňuje.

Původ

Záhadou je doba vzniku. Na hřídeli korunového kola můžeme najít jméno bojkovského kováře Vavřina Vicenika a rok 1826, ovšem to ještě neznamená, že je přímo jejich autorem. Mohl sice vycházet ze starých vzorů, nicméně konstrukčně velmi podobné hodiny vznikaly před polovinou 18. století i dříve. Pro nás je zřejmě mezní rok 1792,

na jejichž vnější straně jsou umístěna kladivka. Výraznou součástí jícího stroje je vodorovně umístěné korunové kolo, do kterého zapadají takzvané palety umístěné na vřetení nad korunovým kolem. Korunové kolo má pilovité zuby, jeho pohyb je paletami střídavě zadržován a uvolňován. Při poslechu slyšíme charakteristické klapání.

Stroj je nutné denně natahovat, a to prostrčením kliky do rámu a nasazením ozubeného pastorku,

kdy v Bojkovicích vypukl zhoubný požár, který poškodil věže kostela, a je jen málo pravděpodobné, byť zcela vyloučit to nelze, že by jej hodinový stroj přežil.

Hodiny pro dnešní dobu zachránili opravu, na které se roku 1976 podíleli Josef Juračka, Petr Mendl a Jaromír Kalina. Posledních třicet let je obětavě chodil až do letošního června natahovat pan Oldřich Juračka a po něm převzal tuto povinnost autor článku. Budou tak nadále ukazovat čas nejen nám, ale i dalším generacím.

Tomáš Hamrlík

Kostel a fara na začátku 20. století (Archiv Muzea Bojkovska)

Veľké šelmy

Správa CHKO Biele Karpaty bude najbližšie dva roky pracovať na projekte **Koordinácia ochrany, monitoringu a manažmentu západokarpatskej populácie vlka dravého a rysa ostrovida na česko-slovenskom pomedzí.**

Do projektu v rámci programu Interreg V-A SK-CZ 2014–2020 budú zapojení partneri zo Slovenska (Štátna ochrana prírody SR, Národné lesnícke centrum) a Českej republiky (Ústav biologie obratlovců AV ČR a Hnutí DUHA Olomouc).

Na území chránených krajinných oblastí Biele Karpaty, Kysuce a Beskydy budú realizované aktivity, ktoré prispievajú k lepšiemu poznaniu populácií vlka a rysa na česko-slovenskom pomedzí. Už v januári a februári 2018 zoológovia hľadali stopy a pobytové znaky týchto šeliem a odoberali vzorky trusu alebo srsti na DNA analýzy. Významnou súčasťou získavania informácií o pohybe šeliem je monitoring prostredníctvom fotopasci rozmiestnených v miestach predpokladaného výskytu. Na základe sledovania pohybu

Stopy mačky divej (Foto Soňa Štefaniková)

jedincov bude možné odhadnúť hustotu populácie a zistiť informácie o počte narodených mláďat vlka a rysa.

ŠOP SR a Národné lesnícke centrum sa budú zaoberať problematikou škôd spôsobených veľkými šelmi. Súčasťou projektu sú aj aktivity na zlepšenie informovanosti odbornej i laickej verejnosti o význame veľkých šeliem a dôvodoch,

prečo ich chrániť. Získané dáta budú slúžiť pri plánovaní starostlivosti o populácie vlka a rysa na česko-slovenskom pomedzí. Na ostatnom území Slovenska sa realizuje podobný dlhodobý projekt výskumu a monitoringu populácií veľkých šeliem (medveď hnedý, vlk dravý, rys ostrovid) a mačky divej (kočky divoké).

Katarína Rajcová

Najvhodnejší čas na stopovanie veľkých šeliem je v zime, keď sú stopy v snehu dobre viditeľné. (Foto Soňa Štefaniková)

Vedeli ste, že ...?

Odhaduje sa, že na území Slovenskej republiky žije asi 800 jedincov medveďa hnedého, 500 jedincov vlka dravého a 400 jedincov rysa ostrovida. Všetky uvedené druhy sú chránené v rámci Dohovoru o ochrane európskych voľne žijúcich organizmov a prírodných stanovišť (tzv. Bernský dohovor) a Dohovoru o obchode s ohrozenými druhmi voľne žijúcich živočíchov a rastúcich rastlín (CITES). Európska komisia zaradila medveďa, vlka a rysa medzi prísne chránené druhy, ale aj druhy na ochranu ktorých sa vyhlasujú chránené územia. Medveď a vlk sú zároveň prioritnými druhmi európskeho významu.

Slovenské populácie veľkých šeliem sú významné z hľadiska záujmov EÚ najmä preto, lebo naše populácie sú zdrojom ich prirodzeného šírenia do ostatných štátov EÚ (napr. Rakúsko, Nemecko, Česko, Maďarsko, Poľsko). Na Slovensku sú medveď a rys celoročne chránené druhy, vlk je celoročne chránený iba v oblasti chránenej krajiny Kysuce a v Národnom parku Slovenský kras. Táto celoročná ochrana je v záujme prepojenia populácie SR s populáciou v ČR a Maďarsku.

Na ostatnom území SR je vlk chránený od 16. 1. do 31. 10. kalendárneho roka. V období od 1. 11. do 15. 1. je možný odstrel vlka v zmysle platných poľovníckych predpisov. Usmrtenie medveďa, rysa a vlka v čase ochrany je možné iba na základe výnimky Ministerstva životného prostredia SR a výnimky Ministerstva pôdohospodárstva SR.

Zdroj: Ministerstvo životného prostredia SR

Evropsky chránené druhy (16) Ťuhýk obecný

Ťuhýk obecný - samec (Foto Ivan Dudáček)

Nejběžnější ze čtyř druhů ťuhýků hnízdících u nás – tj. v Česku a na Slovensku – je ťuhýk obecný (*Lanius collurio*), slovensky strakoš obyčajný.

Ťuhýk obecný je o málo väčší než vrabec a obé pohlaví se navzájem výrazně liší. Pro samce je typická černá „pirátská“ páska přes oko, naopak samička má tuto pásku hnědou a méně nápadnou, hrud a boky pak výrazně vlnkované. Málokdo tuší, že ťuhýk je výborný imitátor hlasů dalších pěvců, ale i jiných zvířat – dokáže napodobit například štěkot malých psů.

Malý dravec

Ačkoli tvarem těla i hlasovým ústrojím pěvec, mnohými znaky připomíná spíše malého dravce, odtud latinské druhové jméno *collurio* = dravec. Stejně jako ostatní ťuhýkovití má totiž charakteristický silný zahnutý zobák se zejsem (ostrý výběžek), připomínající zobák sokolovitých dravců.

Ne vždy byli ťuhýci chráněni a mezi lidmi oblíbenými ptáky. Ještě v knize *Přírodopis živočišstva* z roku 1906 je tento druh líčen dost nevybíravým způsobem: „Ťuhýk obecný je vlk v rouše beráncům ... Několika ranami zobákem snadno rozbijí lebku zpěvnému ptáčku, myši a p. zvířat-

ku. I když se již nasytil, vraždí dále jako nějaká šelma. Ťuhýk je strašnou metlou pro drobné pěvce našich zahrad a lesů ...“

Jeho vzhled a způsob života tak dal vzniknout řadě podobných mýtů i lidových názvů, jako třeba masojídek, křovák, houserák, a v Anglii si vysloužil až příliš krutou

přezdívku *Butcher bird* neboli pták-řezník. Pověst tohoto ptáčka je však horší, než si zasluhuje. V jeho jídelníčku totiž opeřence zpravidla nenajdete. Převládá hmyz, hlavně brouci a blanokřídlí, v menší míře pak drobní hlodavci a plazi. V létě si také rád pochutná na třešních či malinách. Za své přezdívky vděčí ťuhýk i neobvyklému zvyku nabodávat hmyzí kořist, coby zásobu na horší časy, na trny hlohu či trnky.

Rozšíření

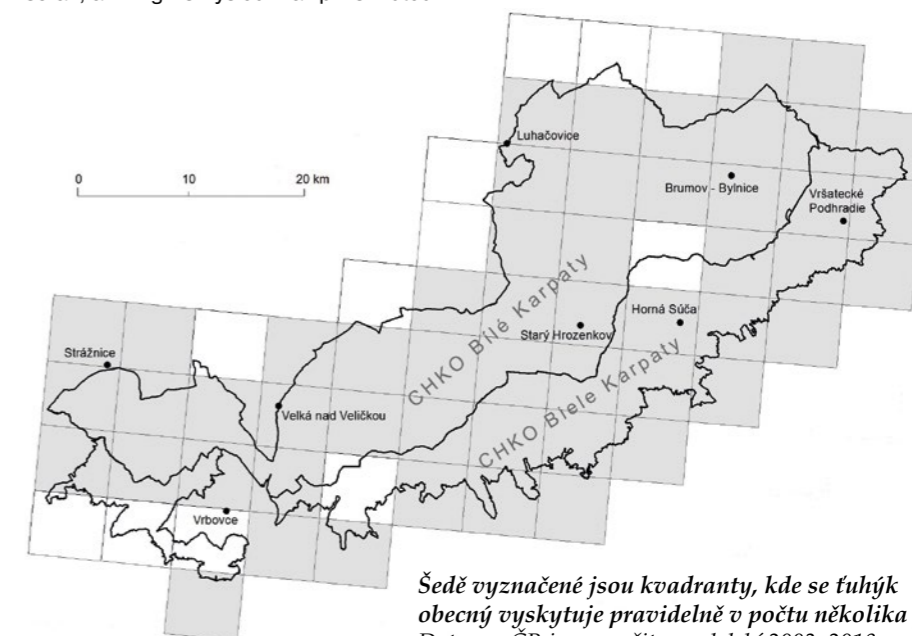
V Bílých Karpatech se ťuhýk obecný roztroušeně vyskytuje po celém území, vyjma areál jižního pohraničí a Vlárského průsmyku. Jedná se o striktně tažný druh, který se u nás nezdrží zpravidla déle než čtyři měsíce (květen – srpen). Jeho domovem jsou křovinaté meze, pastviny, stepní stráně a okraje lesů.

Ještě před sto lety neměl o taková místa nouzi, situaci však začalo zásadně měnit intenzivní zemědělství v 60. letech minulého století. Kvůli dramatickému poklesu početnosti druhu v celé Evropě, který pokračuje dodnes, byl ťuhýk obecný zařazen do evropské Směrnice o ptácích.

Jeho stavy u nás v posledních letech sice neklesají, stále je však reálně ohroženo jeho prostředí, především nevhodnou zemědělskou činností. Nemalé ztráty způsobují ťuhýkům také straka a sojka, které se rády živí vejci či mláďaty na hnízdech.

Ke zvýšení hnízdních možností nejen pro ťuhýka by jistě přispěla podpora rozptýlené zeleně (křoviny, meze a remízky) v otevřené krajině.

Petr Večeřa

Šedě vyznačené jsou kvadranty, kde se ťuhýk obecný vyskytuje pravidelně v počtu několika párů. Data pro ČR jsou použita za období 2003–2018, a to z Nálezové databáze ochrany přírody (NDOP). Slovenská data poskytla Správa CHKO Biele Karpaty. (Mapa Petr Večeřa)

Zahrádky dříve a dnes

Pěkná úprava veřejného prostoru na vesnici (Foto Kateřina Gajdošová)

„Před našim je zahrádečka a v ní roste fialečka rozmarýnek drobný a on pěkně voní...“ – „Před našim je zahrádečka, v zahrádečce karlátečka...“ Tak se zpívá ve starých hornáckých písničkách. O čem bychom asi zpívali dnes? „Ta naša zahrádečka, hromada kamení, keříček zakrslý z hobby marketu bezúdržbový...“?

Co se tedy na našich zahrádkách změnilo a proč? Přeneseno na širší okolí našich obydli – vymizela pokora a úcta k rostlinám, která byla dříve velmi dlouho a hluboce v lidech uložena. Vždyť určité rostliny provázely člověka od kolébky až po hrob a na mnoha místech Moravy panovala představa, že právě strom skýtá ochranu duším zemřelých, vtělením do ptáku. Strom a zeleň ve vztahu k zemědělské usedlosti a jejím obyvatelům hrály neobyčejně významnou roli, projevující se v obyčejích rodinných i výročních. Při budování domu byl podle nepsaného zvyku zasazen do blízkosti nejčastěji listnatý strom s přáním, aby rostl a prospíval jeho obyvatelům, aby je ochraňoval před bleskem a poskytoval jim stín. Volba druhu stromů a jejich růst byly sledovány a byla jim věnována v duchovní kultuře našeho lidu mimořádná pozornost.

Uspořádání dřívě

To vše pomalu vymizelo a z důvodu nárůstu automobilové dopravy a opuštění tradičního zemědělského hospodaření na venkově došlo ke změnám v uspořádání obytného prostoru v domech a celého způsobu života. Dříve se obracela okna obytných místností domu do ulice a umož-

Jednoduchá kompozice a spjatost s domem (Foto Kateřina Gajdošová)

prostoru byl účelně využit. Ovocné stromy byly vysazované v sadech za humny, ale i na vymezení hranice pozemku. Kromě ovocných stromů, často jedinečných krajových odrůd, vidáme v humnech dodnes vzrostlé lípy určené pro včely a na léčivý čaj z květů. Zeleň okolí domu dávala jeho obyvatelům naději vždy nového omlazeného života v přírodních dějích, jejichž je člověk nedílnou součástí.

21. století

Dnes je to naopak. Z ulice utíkáme do uzavřeného prostoru za domem, chceme více soukromí. Barevné předzahrádky ustoupily betonovým vjezdům, zidkám, chodníkům. Hlavně s nimi nechceme mít žádnou práci, popřípadě chceme zaujmout něčím exotickým, sy-

peme zde různé druhy kamenů a barevné štěpky, vytváříme všemožné ornamenty, vysazujeme roztodivné kultivary keřů a stromů. Často přenášíme prvky z měst, kde ve spojení s moderní architekturou mohou mít určitou estetickou hodnotu, ale do venkovského a přírodního prostředí se nehodí.

Zahrádky jsou tedy odrazem ducha doby a duše svého majitele. Ne každý má cit pro uměřenost a vnímání hodnot okolí svého domu. Prostor před domem je přitom základem uspořádání celého uličního prostoru. A ani ne každý starosta má cit pro koncepci zeleně ve své obci. Každopádně by pomohlo, kdyby se uvědoměly majitel zahrádky či starosta poradil s odborníky.

se navázat na naše předky ve vytváření úzkého vztahu k přírodě a učit tomu naše děti. Nebojme se vysazování vysokých stromů poskytujících stín, kvetoucích předzahrádek a méně často kosených trávníků. Odměnou nám bude prostá rozmanitá krása.

Kateřina Gajdošová
Staré Město u Uh. Hradiště

Ing. Kateřina Gajdošová (*1971) studovala zahradní a krajinářskou architekturu na Zahradnické fakultě MZLU v Lednici. Od roku 2000 pracuje pro firmu GARD&N – Ing. Ladislava Nagyová ve Starém Městě, kde navrhuje zahradní a krajinářské úpravy.

Tradiční krásky (Foto Kateřina Gajdošová)

Naštěstí se v poslední době objevují nové trendy v návratu k jednoduchým přírodním zahradám a používání barevných trvalek a letniček ve veřejné zeleni. Především v západní Evropě už začíná být běžné ponechávat v určitém typu veřejné zeleně i plevele a pohlížet na ně pozitivně, jako na rostliny obohacující biodiverzitu rostlin i živočichů, především hmyzu. Někteří ocení i kvetoucí louku v předzahrádce a s nadšením objeví druhy, které kvetly kdysi dávno v době jejich dětství a později téměř úplně zmizely. I pro dnes mnohokrát diskutované téma sucha má vegetace bezprostředního okolí domu zásadně pozitivní vliv na zastínění, snižová-

ni teploty a lepší klima. Trávníky není třeba sekat na minimální výšku, a zvyšovat tak jejich vysychání, ale naopak je nechávat vyšší a druhově rozmanitější.

Naším největším nepřítelem většinou bývají předsudky a stereotyp. Nebojme

Současný smutný trend, ale pozitivní je, že nechybí lavička. (Foto Kateřina Gajdošová)

RECENZE

Hrozenké šaty

Lidový oděv Moravských Kopanic je považován za jeden z nejarchaičtějších na Moravě a dlouhodobě vzbuzuje zájem odborné i laické veřejnosti. Přesto dosud neexistovala ucelená monografie, která by se podrobněji věnovala jeho historii a popisu.

Vyšivačky Eliška Křížková ml., Eliška Křížková st., Marcela Trtková a grafik Michal Stránský to letos změnili vydáním publikace o lidovém oděvu a vyšivkách tohoto regionu, která má titul *Hrozenké šaty*, jak lidový oděv je nazýván jeho nositeli.

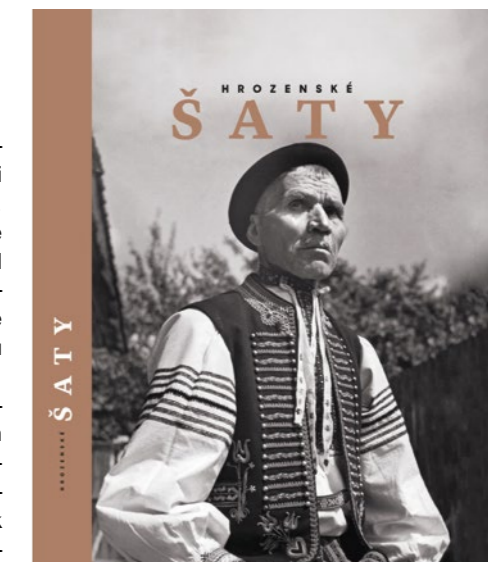
V knize najdeme dosud nepublikované dobové snímky zachycující život rázovitých Kopaničářů, ale také barevné fotografie zobrazující detaily a jednotlivé součásti lidového oděvu Moravských Kopanic. K vázané knize (160 stran) patří i brožovaný vzorník (48 stran).

Autorky při sestavování publikace čerpaly z archivních pramenů a odbor-

ných publikací, ale hlavním zdrojem informací byly z generace na generaci znalosti místních vyšivaček a krojových švadlen. Podařilo se jim shromáždit obrovské množství cenného materiálu a takto vznikl dokument, který dokládá nejen kopaničářský lidový oděv jako takový, ale také fakt, že kroje od 19. století svoji podobu takřka nezměnily.

Hrozenké šaty bývají bohatě zdobeny ručně vyšivanými vzory v různých variacích. I jednotlivé části lidového oděvu existují v různých provedeních a variantách. Každý kopaničářský kroj je tak vlastně originálem. Přesto je možné vypořádat určitá nepsaná pravidla, na která se nová publikace snaží poukázat.

Knih vznikla díky finanční podpoře Ministerstva kultury ČR, obcí z regionu a soukromých dárců a také díky vstřícnosti regionálních muzeí, která ve svých depozitářích uchovávají cenné artefakty.

Vydavatelem publikace je Informační středisko pro rozvoj Moravských Kopanic, o.p.s., tel. 572 696 323, email: iskopanice@razdva.cz.

Renata Vaculíková
Starý Hrozenkov

Krivoklát

vým geomorfologickým útvarom Krivoklátska tiesňava, nazývaným aj Dračia skaly.

Niečo z histórie

Krivoklát leží na severe Ilavského okresu, nad dedinkou Bohunice. Založený bol pravdepodobne v prvej polovici 15. storočia na zákupnom práve a od svojho vzniku patril hradnému panstvu Vršatec, o čom svedčí aj prvá písomná zmienka z roku 1439, ktorá obec označuje ako „possessio Kriwokla“ a poukazuje na majetkovú príslušnosť danému panstvu. Názov obce sa vyvíjal. V roku 1470 sa objavuje Kryuoklath, neskôr Crywoklath, Krivoklad, maďarsky aj Széppatak (Biely potok). Názov Krivoklát sa ustálil v roku 1920.

V roku 1933 sa Krivoklát stal významným archeologickým náleziskom. Najstarším objavom boli kamenné predmety, jadro a škrabadlo zo staršej doby kamennej, kedy sever Slovenska obývali lovci mamutov a sobov. Výnimočným nálezom bola starohallštatská bronzová ružicová spona z doby bronzovej. Spona má 37 cm a váži 727 g. Pre jej veľkosť sa predpokladá, že slúžila významnej osobnosti pri mimoriadnych príležitostiach. Pravdepodobne patrila náčelníkovi, ktorý žil v 10. alebo 11. storočí pred našim letopočtom práve v oblasti Krivokláta. Spona je okrem ružíc zdobená vtáčikmi, krúžkami a vrbovými lístkami. Objavil ju úplnou náhodou Ondrej Bezdeda na pasienku v r. 1940.

Pre obyvateľov má veľký význam kaplnka, postavená v roku 1902 a taktiež

kríž z roku 1948 zasvätený Panne Márii za odvrátenie morovej epidémie.

Súčasnosc' obce

Počet obyvateľov v obci je momentálne len 253, ale život tu pulzuje viac, ako by ste čakali. V obci sa zachováva tradičné slávenie fašiangov, stavanie májov, oslavuje sa Deň matiek a Medzinárodný deň detí. Nemôžeme zabudnúť na príchod Mikuláša alebo rozsvietenie vianočného stromčeka pri kaplnke.

V posledných rokoch sa obci podarilo získať financie na rôzne rekonštrukcie a obnovy. Obec je zapojená aj do väčších projektov, akými sú budovanie vodovodu, či do projektu Združenie obcí pod Bielymi Karpatami, kde by získala kompostéry do domácností svojich obyvateľov.

Príroda

Krivoklátska tiesňava či ľudovo Dračia skaly je prírodnou pamiatkou. Okrem nej sú tu ďalšie zaujímavé miesta. Kozie rohy, skalné bralá, z ktorých dovidíte až na Vršatský hrad, a ktoré sú pokračovaním Vršatských bradiel, prírodná pamiatka penovcový útvar Dračia studňa a v neposlednom rade Krivoklátske lúky, ktoré sú tiež prírodnou pamiatkou, pre výskyt viac ako desiatky druhov orchideí.

Krásami Krivoklátskej doliny vás prevedie Lesnícky náučný chodník Bolešov – Krivoklát. Je dlhý 8,2 km, prevýšenie na trase je 200 m, najvyšším bodom je chata Chrástková (550 m nad morom). Chodník má 18 zastávok s náučnými textami, a môžete ho absolvovať i na bicykli. Na trase sa nachádza turistická rozhľadňa, z ktorej je pekný výhľad na Vršatské bralá.

Návšteva Krivokláta a celej Krivoklátskej doliny je pastvou pre oči obľubujúce šťavnatú zeleň lúk a lesov a sviežosť dolín. Ticho, ševel listia, spev vtákov sú liečivým balzomom pre dušu. Ak rozmýšľate nad miestnom oddychu, ste tu správne. Vitajte.

Mária Černušková Dubnica nad Váhom

Mgr. Mária Černušková (*1991) je kurátorkou zbierok Múzea regiónu Bielych Karpát v Bohuniciach, pracuje na Obecnom úrade v Bohuniciach, má rada históriu, umenie a prírodu nášho kraja (nie len) pod Vršatcom.

Vrchol Velké Javoriny z ptáčej perspektívy (Foto Antonín Reňák)

Na Velkou Javorinu

Obec Krivoklát je jednou z najmenších a najčarovnejších obcí Bielych Karpát. Azda aj preto má návštevník pocit, že Karpaty poskytujú Krivokláta svoju ochranu.

Dedinka je vrezaná do Krivoklátskej doliny, ktorá vznikla v dôsledku eróznej činnosti Krivoklátskeho potoka prameniaceho pod Bielym vrchom. Z každej strany ju obklopujú vysoké kopce plné lesov, ale aj lúk a pasienkov, ktoré vrcholia zaujima-

Obec Krivoklát z výšky (Foto archív Obce Krivoklát)

„Javorinka šedivá, pod ňú dedinka malá...“ alebo třeba „Pod Javorinú, horú zelenú...“ Tak jaká ta Javorina vlastně je?

Ráda budu tvrdit, že je pestrobarevná. Pokud se tam vydáte za brzkých jarních nebo pozdních podzimních či zimních dnů, často se vám potvrdí první písnička, je šedivá. Husté mraky, které se plíží přes nejvyšší kopec široko daleko, nosí onu šed' a bývá to často mlha hustá tak, že by se dala krájet. Když však se vydáte bukovými lesy v květnu a červnu, nestačíte se dívat té krásné zelené všude kolem. A zde má zas pravdu písnička druhá.

Po zelené

Chci Vás pozvat na procházku, nebo chcete-li turistický výšlap, právě na nejvyšší horu Bielych Karpát – Velkou Javorinu (970 m n. m.). Výchozím bodem bude malebná a na folklór a sklářskou tradici bohatá obec Strání-Květná.

V části obce Květná naproti sklárny se nachází křižovatka a rozcestník Klubu českých turistů. Zde společně vyrazíme po zelené turistické na Javorinu, délka trasy je 4,5 km. Vydáme se kolem hlavní cesty směrem na Slovensko a po 500 m odbočíme mezi domy doprava, kde už nás vítá tzv. huťarský chodniček, kterým i skláři rádi po práci na Javorinu chodívali.

První úsek trasy vede smíšeným lesem, křížuje tzv. Maďarskou cestu a u vstupu do lesa je možnost si přečíst jednu z cedulí Naučné stezky Květná, která vás seznámí s faunou a florou v lesích pod Ja-

vorinou. Stoupáme dál lesem, kopec se stává strmějším a strmějším, ne nadarmo nese jméno Těžký vrch. Ten za nedlouhou přechází v severní svah Ostrého vrchu. Turistický chodník se začne stáčet doprava a vy se na chvíli můžete kochat výhledem mezi mohutnými buky do údolí, kde se běhají stavení ve Strání.

Rezervace a chata

Vysoké buky začínají ztrácet svou závrtnou výšku, dostáváme se do Javorinského pralesa. Zelená nás dovedla na další rozcestí – vpravo směr Holubyho chata, vlevo směr Jelenec. Na vrcholu Jelence se nachází bývalá vojenská pozorovatelna, která však není rozhlednou. Není radno se na ni z důvodu bezpečnosti pouštět.

Po zelené se vrátíme a směřujeme k Holubyho chatě. Procházíme Národní přírodní rezervací Javorina, nejstarším chráněným územím na Moravě, která se rozprostírá na rozloze 165 ha. Samovolný vývoj lesa tu probíhá již přes 100 let a je zásluhou původních majitelů Lichtenštejnů.

Pod vrcholem se nachází již částečně zrekonstruovaná Holubyho chata, která je bohužel v době, kdy článek píšu (20. září), z majetkoprávních důvodů mimo provoz. Od čtvrtka do neděle tam funguje provizorní bufet.

Na vrcholu Javoriny se nachází televizní vysílač. Většinou tam hodně fouká, ale po hřešení se projděte alespoň k památníku Československé vzájemnosti, kde se každoročně v polovině prázdnin konají Javorinské slavnosti bratrství Če-

chů a Slováků. Na Silvestra se zde můžete s přáteli sejít hodinu po poledni při Česko-slovenské vatře přátelství.

Další trasy

Druhá možnost, jak se dostat na Velkou Javorinu, je po červené turistické od Kamenné boudy. Tu naleznete, když ze silnice č. 54 z Veselí nad Moravou přes Strání do Nového Města nad Váhom odbočíte těsně pod vrcholem doprava a pojedete ca 3 km po lesní zpevněné cestě až ke Kamenné boudě. Dále autem nemůžete, a tak zde necháte vůz a vydáte se ještě 5,5 km po již zmiňované červené až na vrchol hory. Javorina je dále přístupná z osady Vápenky (modrá).

Na Slovensku můžete vyjet až k Holubyho chatě autem. V Moravském Lieskovém - části Brestové odbočíte z hlavní silnice směrem na západ a vydáte se klikatými asfaltovými cestičkami přes Cetunu, část Lubiny až na parkoviště u chaty. Dále vede na Javorinu červená značka z Myjavy, žlutá ze Staré Turé a modrá z Lubiny.

Ať už si vyberete jakoukoliv cestu, věřím, že si pestrobarevnou procházku na Velkou Javorinu hezky užijete!

Barbora Macková Strání-Květná

Barbora Macková (*1980) je vedoucí Infocentra Obce Strání, manažerka Mikroregionu Bílé Karpaty a lektorka francouzštiny. Žije v Květné.

O mravenci, mouše a střevlíkovi

Nedaleko Radějova, uprostřed velké louky, co se tam říká Čertoryje, vyrostl během léta malý hliněný kopeček. Tedy ono tam těch kopečků bylo víc a po celých Čertoryjích tolik, že by se nikdo nedopočítal. Ale zaměříme se na tento jediný kopeček. Bylo chvíli po polední, když na temeni toho kopečku přistála moucha. Taková obyčejná šedivá moucha s tmavě kostkovaným zadečkem. Dosedla na sluníčkem vyhrátou hlinu a natočila se tak, aby jí sluneční paprsky hezky šimraly po zádičkách.

Už usínala, když v tom se pod ní hlína začala hýbat. Nejprve tak trochu pod levou přední nožkou, potom pod pravou prostřední nožkou a pak pod zadečkem. Zneklidněná moucha popolezla stranou a překvapeně hleděla, jak z hliněného kopečku vylezl světle žlutý mravenec.

„Proč mne rušíš, když zasloužené odpočívám,“ spustila na něj moucha a dodala „celé dopoledne jsem létala a musím se trochu vyspat!“

„No toto jsem ještě neslyšel! Nějaká křídlatá tulačka se nám na střeše usadí, a že prý nemám rušit, že milostivá odpočívá,“ vykřikl mravenec.

„Jakápak střecha? Obyčejná kupka hlíny, a navíc kravinci podobná, to je,“ nedala se moucha. „Já tu kupku našla a budu tu odpočívát, dokud budu chtít. A ty zmiz, nevýznamný trpaslíku.“

„Jsem možná poněkud menší,“ připustil mravenec, „ale nejsem nevýznamný. My mravenci jsme početný a bojovný národ. Jsme vlastenci a chráníme nejen svá obydlí, ale i celé široké okolí. Každý se nás obává a kdekdok se nám raději vyhýbá. Navíc jsme krásně žlutí a červení. To ty jsi nevýznamná šedivá tulačka,“ dodal zvýšeným hlasem.

„Já nejsem žádná tulačka, sprostáku,“ urazila se moucha a pokračovala „právě jsem přítel z obce, z kanceláře pana starosty, spolu s ním jsem obědvávala, a dokonce jsem s ním i víno pila! Víš ty vůbec, co je víno, hlupáku mrňavý? Víno je nápoj královský a pit ho může jen elita. A nejen to,“ pokračovala moucha, „až si odpočinu, zaleťím k přehradě do společnosti krásných opálených žen. Budu těm nejkrásnějším na pleť dosedat a tlapičkami budu číchat jejich parfém, až se i já celičká navoním. A navečer zalétnu do hotelu na hostinu pro lepší společnost. Už se těším na vysoké bifteky, bruselskou paštiku a šlehačkové dortičky,“ zasnila se moucha a potom na mravence vybafla: „Jak vidíš, patřím k lepší společnosti, než si vůbec umíš představit. Ty tu jen v hlině ryješ a zcela ničeho nevíš o okolním světě. Ty jsi tedy ten bezvýznamný a nicotný tvor, ne já!“

„Prosím vás, už dost,“ ozvalo se z pod listu nedaleké orchideje a na sluníčko vykoul veliký starý střevlík. „To vaše vy-

chloubání se nedá vydržet. Je to naprosto zbytečná hádka, neb všechno je jinak. A navíc mne to ruší. Musím se v klidu vyspat, protože mne, na rozdíl od vás, čeká noční šichta.“

„Jaká šichta?“ podivila se moucha.

„Jak jinak?“ zeptal se mravenec.

„Úplně jinak,“ odpověděl střevlík mravenci a na otázku mouchy nereagoval. „Prostě oba jste významní, mravenec i moucha, tedy všichni mravenci a všechny mouchy. Ovšem ne tím, co jste tu říkali. Významu mravenci nedosáhnou proto, že jsou bojovný vlastenecký národ a už vůbec ne proto, že jsou barevní. Vždyť o vás, mravenče, nikdo nic kloudného neví. Nikdo si vás ani nevšímá a ještě po vás šlapou. Ani mouchy nejsou významné proto, že patří k lidské lepší společnosti,“ obrátil se střevlík k mouše. „Vždyť vás odvsad vyhánějí, plácají vás plácačkami a nikdo vás nemá rád!“ dodal chmurně.

„Tak proč jsme významní?“ zeptal se mravenec.

„Nu proto, že žijete v půdě. Že v ní celičké dny, měsíce a roky ryjete chodbičky a vyryté kousičky na povrch vynášíte. Že ve vašich velkých podzemních městech s vámi žije spousta jiných tvorečků a vy všichni dohromady z obyčejné hlíny tu nejlepší, kyprou, provzdušenou a úrodnou půdu vytváříte,“ dořekl střevlík a začal couvat zpět pod list, aby se uložil ke spánku.

„Počkejte, pane střevlíku,“ zvolala moucha, „čímpak jsme významné my, mouchy?“

„Víš, moucho, to není snadná odpověď. Ale významné rozhodně jste. Třeba tím, že hodně létáte, neustále měníte místo a na všechno možné sedáte, ať je to hezké či nehezké. A tak na svých tlapkách a chloupkách mnohé věci nosíte a šíříte. Jed-

nou je to pyl z květů, jindy výtrusy z hub a jindy zase různé plísňe a bakterie. I to je nesmírně důležité. Ještě důležitější jsou ale vaše děti. Ty malé bílé larvičky, které také ryjí nejen v zemi, ale i v hnoji, v kravincích a jiných hovincích, ve shnilých houbách i v mrtvolkách. Larvičky tak rozkládají všechny tvrdé a do půdy uvolňují spousty důležitých látek, kterým říkáme živiny.“

Pak se střevlík na chvíli odmlčel a nakonec řekl: „Tak už se nehádejte a uvědomte si, že mouchy a mravenci a spousta jiných tvorečků, že vy všichni jste významní a důležití a že všichni vlastní spolupracujete. Dokonce i my, střevlíci, se na tom podílíme.“

Pak se střevlík rozhlédl po Čertoryjích, spokojeně zakýval hlavou a zalezl zpět pod list orchideje.

„A teď už mne opravdu nerušte, prosím,“ ozvalo se z pod listu a nastalo ticho.

Pavel Bezděčka

Kresba Pavel Bezděčka

Podzimní soutěž o tričko

Zúčastni se soutěže o tričko s motivem Bílých Karpat a napiš nám správné odpovědi na tyto otázky:

1. Co je to edafon?

- všechny organismy, které v půdě žijí
- všechny organismy, které se pohybují a žijí na povrchu půdy
- všechny organismy, které žijí v půdě i na jejím povrchu

2. Co dělají dekompozitoři?

- rozkládají živou organickou hmotu
- rozkládají odumřelou organickou hmotu
- hromadí odumřelou organickou hmotu

3. Jaké přibližné délky dosahují půdní hlístice?

- 10–15 mm
- 5–10 mm
- 0,15–5 mm

4. Proč jsou půdní organismy pro půdu důležité?

- rozkládají odumřelou organickou hmotu a mikroplasty v ní obsažené
- rozkládají horniny, vytvářejí z nich půdu a hromadí v ní živiny
- rozkládají odumřelou organickou hmotu a navracejí živiny do oběhu

5. Mezi půdní členovce patří:

- roztoci, chvostokoci, drobnušky, hmyzenky
- roztoci, chvostokoci, roupice, žížaly
- roztoci, chvostokoci, stonožky, žížaly

6. Latinský název *Oribatida* znamená v češtině:

- chvostokoci
- prvoci
- pancířníci

7. Co je to sukcese?

- vývoj a změny ve složení společenstev v čase
- postupná degradace půdního profilu
- název pro rovnání koryt vodních toků

8. Čím se živi krtek?

- odumřelou organickou hmotu v půdě
- slimáky, larvami a kuklami hmyzu, krtonožkami, ponravami, hryzci
- spadeným ovocem a drobnými obratlovci

9. Když se na pole používají pesticidy, ovlivňuje to i půdní organismy?

- ano, při dlouhodobém používání může dojít až ke kolapsu edafonu
- ne, všechny pesticidy jsou pouze velmi úzce specifické
- ne, všechny pesticidy jsou neškodné postřiky na biologické bázi

10. Čeho se bojí čerti v pohádce S čerty nejsou žerty?

- slunečního světla
- peří
- česneku

Odpovědi na všech 10 otázek zašlete do 31. prosince na email redakce@bilekarpaty.cz nebo poštou na adresu ZO ČSOP Bílé Karpaty, redakce časopisu Bílé - Biele Karpaty, nám. Bartolomějské 47, 698 01 Veselí nad Moravou.

K odpovědi napište i svou velikost trička (např. S/M/ L/XL/XXL).

Jeden vylosovaný výherce obdrží tričko s motivem trávy nebo motýla Bílých Karpat (dle vlastního výběru – připiš svůj výběr k odpovědím) a předplatné časopisu Bílé - Biele Karpaty na jeden rok.

Správné odpovědi z minulého čísla 1/2018: 1.b, 2.a, 3.c, 4.a, 5.c, 6.a, 7.c, 8.b, 9.a, 10.b. Výherce soutěže: Jitka Nováková, Brumov-Bylnice. Tajenka do doplňovačky: pedologie.

Michaela Vratislavská
Kateřina Pukšicová
Veselí nad Moravou

V tajence osmisměrky odhalíš, jak se říká stavu, ve kterém jsou půdní organismy schopny přežít nehostinné podmínky.

brázdilice, díra, důl, eroze, flyš, hmota, hůl, humus, jeskyně, jíl, kolaps, kořen, lán, les, narušen, niva, orat, pastva, pedologie, půda, resilience, ropa, rula, sad, traktor, tis, vápenec, voda, vole, vzduch, život, žížala, žula

Osmisměrka

B T R A K T O R O P A Ž D O
Ř Ž R E N I V A Ů A S I H A
I Í R N S S A D E S P V M L
D Ž C H E U I A O Z T A O O U
L A U Ř M D L V O V L T T R
I L D O U Ů O I R A O R A T
C A Z K H L M J E S K Y N Ě
E S V N E Š U R A N A L U Ž
A E Á N V Á P E N E C C Í E
F L Y Š E I G O L O D E P J

Bílé - Biele Karpaty
časopis moravsko-slovenského pomezí

Cena předplatného:
Česká republika 80 Kč
Slovensko 180 Kč

Předplatné prosím uhradte vydavateli ZO ČSOP Bílé Karpaty,
číslo účtu: **1442785399/0800**, variabilní symbol: **1111**.
Do zprávy uveďte „časopis BBK“ a vaše jméno.

Bližší informace najdete na csop.bilekarpaty.cz

Poděkování

V letošním roce časopis Bílé - Biele Karpaty vychází s podporou Ministerstva životního prostředí ČR. Materiál nemusí vyjadřovat stanoviska MŽP.

Ministerstvo životního prostředí

Také děkujeme všem obcím, firmám, předplatitelům a příznivcům našeho časopisu za projevenou přízeň a finanční podporu (řazení dle abecedy):

Mecenáši časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 3000 a více Kč):

Český svaz ochránců přírody (Praha), Kongregace sester nejsvětější svátosti (České Budějovice), Ministerstvo životního prostředí (Praha), NET4GAS (Praha), Martin Holčík (Uherské Hradiště).

Patroni časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 1000–2999 Kč):

Obec Újezd u Valašských Klobouk, Josef Chvíla (Pozlovice), Filip Kostelecký (Brno), Aleš Máchal (Brno).

Podporovatelé časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 500–999 Kč):

Stanislav Capita (Rohatec), Jiří Gajda (Strážnice), Stanislav Hekele (Strážnice), Roman Janisch (Brno), Alois Krobot (Napajedla), Zdeněk Pek (Valtice), Radim Pešek (Bojkovice), Jan Soukup (Brno), Ivan Střítecký (Prostějov).

Přispěvatelé časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 200–499 Kč):

ARVITA P spol. s r. o. (Otrokovice), Obec Nedašova Lhota, Josef Buček (Brno), Michal Hájek (Hluk), Kamila Chaloupková (Rádlo), Jan Jagoš (Velká nad Veličkou), Aleš Jurčík (Vysoké Mýto), Eva Němcová (Milotice), Jana Oberreiterová (Jevišovice), Vendula Parmová (Praha), Božena Šebestová (Frýdlant nad Ostravicí), Zdeněk Ševčík (Pitín), Jiří Šipr (Kuřim), Jindřich Šmiták (Brno), Marie Ušáková (Bojkovice).

Redakce

Titulní strana: hnojník strakatý (Foto Martin Štefúnek)

- Pozemkový spolek Čertoryje
- Obnova luk
- Bělokarpatská směs semen
- Záchrana ovocných dřevin

- Časopis Bílé - Biele Karpaty
- Tábor a kroužek Karpatáček
- Dům přírody Bílých Karpat
- Uklidme svět, uklidme Česko

Blíž přírodě

Pojďte s námi do přírody!

- Navštivte přírodně cenné lokality po celé České republice.
- Vydejte se s námi pěšky, na kole či s kočárky na naučné stezky.
- Sledujte rostliny a živočichy z vyhlídek a pozorovaten.
- Objevte s námi orchidejové louky, pralesy a památné stromy.
- Podívejte se do nitra obnovených rašeliníšť a mokřadních luk.
- Vyberte si lokalitu na www.blizpriode.cz a vyrazte s NET4GAS a ČSOP do přírody!

Rozvíjíme společensky odpovědnou politiku ochrany přírody s ohledem na současné a budoucí generace a jsme jedním z největších firemních dárců v oblasti ochrany přírody v České republice.

www.blizpriode.cz

Bílé - Biele Karpaty

časopis moravsko-slovenského pomezí
2/2018, 23. ročník

Vydavatel:

ZO ČSOP Bílé Karpaty
nám. Bartolomějské 47
698 01 Veselí nad Moravou
tel: +420 518 326 470
e-mail: redakce@bilekarpaty.cz

Spolupracující organizace:

Správa CHKO Biele Karpaty, Nemšová
Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty,
o.p.s., Veselí nad Moravou
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR,
Regionální pracoviště Správa CHKO Bílé
Karpaty, Luhačovice

Redakční rada: Libor Ambrozek,

Pavel Bezděčka, Tomáš Hamrlík,
Jan W. Jongepier (šéfredaktor),
Aleš Naňák, Marie Petřů,
Katarína Rajcová, Jitka Říhová,
Petr Slinták, Dagmar Uhýrková

Grafika a sazba: David Jongepier

Tisk: Tiskárna Didot, spol. s r.o.

Rozšiřuje: Mediaprint & Kapa

Koordinace distribuce:

Vydavatelský servis „Říha“

Inzerce a předplatné: Jitka Říhová

Reg. č. E 7428, ISSN 1211 – 3638,
vychází 2× ročně, náklad 2300 ks,
cena 40 Kč (DPH 10 %) / 1,50 EUR.

Čitatelia na Slovensku môžu predplatné

vo výške **6 EUR na rok** uhradit' poštovou

poukážkou na adresu:

Občianske združenie Pre Prírodu,

Mierové námestie 29, 911 01 Trenčín,

tel.: +421 326 598 387,

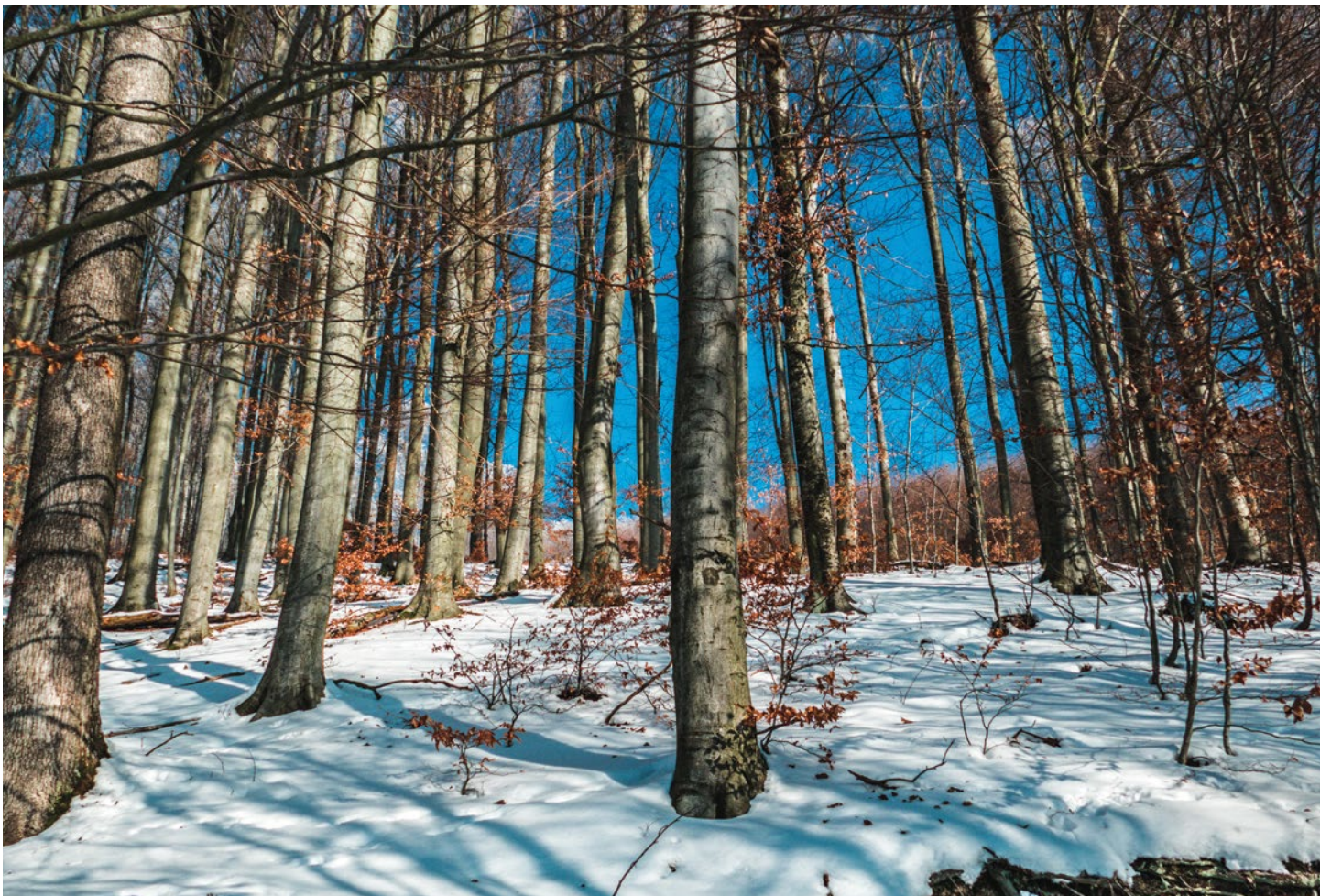
e-mail: katarina.rajcova@sopsr.sk.

Do správy pre príjemcu uveďte „časopis BBK“.

Vršatec, november 2017 (Foto Jaroslav Vyhnička)

Zima na Antostale (Foto Jaroslav Vyhnička)